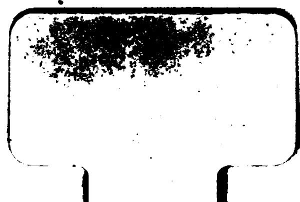

NEUMANN

Az eletriztositas lenyege es jogi termeszete

1881

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

III.

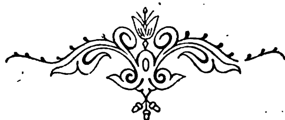
AZ ÉLETBIZTOSITÁS

LÉNYEGE ÉS JOGI TERMÉSZETE.

IRTA

Dr NEUMANN ÁRMIN,

ÜGYVÉD.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

1881.

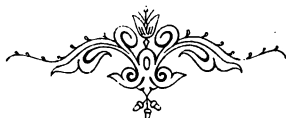
AZ ÉLETBIZTOSITÁS

LÉNYEGE ÉS JOGI TERMÉSZETE.

IRTA

Dr NEUMANN ÁRMIN,

ÜGYVÉD.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

1881.

Midőn bátorságot veszek magamnak, Önök figyelmét az életbiztosításra igénybe venni, teszem azt különösen az okból, mert épen ezen intézménynél még ez idő szerint is leginkább mutatkozik a reális élet és a tudomány közti ellentét; a tudomány nem tart lépést az életbiztosítás világhódító intézményeinek fejlődésével; annak nemzetgazdasági természete és jelentősége eddigelé csak csekély mérvben lett kutatva és cultiválva; mindenhol bizonyos gyámoltalanságra, sőt még az alapfogalmak iránti tájékozatlanságra akadunk. Nem tartom tehát fölöslegesnek a tudomány jelenlegi álláspontjának rövid ecsetelésével a fenforgó kérdéshez némi megjegyzéseket részemről is koczkáztatni. Talán sikerülend így ezen fontos intézmény tudományos fölépítéséhez néhány porszemmel hozzájárulni.

Azon tudatban, hogy jelen előadásom szűk kerete lehetetlenné teszi, hogy az életbiztosítás intézményét minden oldalról kellőleg megvilágítsam, ma csakis annak általános jogi természetére fogok kiterjeszkedni, kegyes engedelmükkel fentartva magamnak más alkalommal annak egyes fontosabb részleteit is tárgyalni.

Valahányszor az életbiztosítás tudományos fejlesztésének történetére visszagondolok, akaratlanul eszembe jut Perron D'Arc által egy Ausztráliában föltalált négylábú állatról, melynek háta egy kanári madáréhoz hasonlított, közzétett értekezése. A természetbuvárok között zajos vita támadt az iránt, vajon ezen különös állat az emlősök közé soroztassék, vagy pedig madárnak tekintessék-e. Lehetetlen mindazon nevetséges momentumokat registrálni, melyek e vita folyamán fölszínre kerültek. Még Cuvier is fülét vakarta ezen szörny iránt, mely az

általa fölállitott categoriák halomra döntését előidézni képes volt; a többség legjobban szerette volna azt az élők sorából kiirtani, és így a zavarnak, melybe ejttettek, elejét venni, míg végre a vitának vége az lett, hogy ezen csodaállatot mégis az emlősök közé sorozták, honnét azt GEOFFROY SAINT-HILAIRE kérlelhetlenűl számüzni akarta.

Nem másképp volt ez az életbiztosítással, midőn a fennállott tudományos theoriák azt forumuk elé idézték.

Az angol «amicable» társulat alakítása óta a XVIII. század kezdetén az életbiztosítás társadalmi, gazdászati és ethicai hatalommá nőtte ki magát; a tudomány méltóságával nem tartotta összeférőnek, hogy egy új forgalmi alakzat autorisatiója nélkül a világon szabadon járjon-keljen. A helyett azonban, hogy az élet teljéből meritették volna vizsgálódásaikat, hogy meggondolták volna, miszerint oly intézményről van szó, melyet a forgalmi élet ujonnan teremtett, melyet tehát a fennálló chablonokba beleilleszteni nem lehet, épen csak chablonokat kerestek, és a régi doctrinaszerű categoriák Prokrusteságyába akarták szorítani azon intézményt, melyről ma általános a nézet, hogy az újabb kor sociális alkotásainak diadalát képezi.

Mindenekelőtt a római jognál kopogtattak; ámde itt a biztosításra vonatkozólag egyáltalán kevés anyagra lehetett akadni. Igaz, hogy a római jogban a periculum fogalma és lényege különös kiképzésnek örvend (l. MOMMSEN *Beiträge z. Oblig.* I. k.; WANGEROW *Pand.* III. k. 591. §. és SINTEN *Civil.* II. k. 106. §.), és igaz az is, hogy a biztosítás tana a veszély tanán sarkal; igaz továbbá, hogy ott, hol veszély van, a biztosításra is alkalom és inger nyílik: mégis a biztosítás nem foglalkozik a veszély igazságos megosztásának jogelveivel, ezen tan egészen hatáskörén kívül esik.

A római jog szerint a veszély theoriája a jogvélelmek systemájának tekinthető, mert ezen theoria mellett, hason jogosított hatalomként fennáll a szerződési akarat szabad érvényesülhetése. Ámde a római jogban a veszély elvállalása iránti megegyezés nem jelenkezik sajátképeni biztosításnak, vagyis oly ügyletnek, melynél a biztosítás mint önálló és más ügylettől független valami lép elénk, hanem csak mint valamely más

ügyletnek benrejlő alkatrésze, mint egy másik ügyletnek modificatiója és qualificatiója. Még a fœnus nauticum is, melyet a sajátképi biztosítási ügyletek alá subsummálni szerettek volna, nem volt más kölcsönnél; igaz, hogy a kölcsönadó pénzét a pecunia trajectitiát koczkáztatta, hogy a magas fœnus nauticumot elnyerhesse, mégis a veszélyérti szavatosság itt nem egyedűli és nem főtárgya, hanem csupán egy mellékpontja, egy különös qualitása az igénybe vett kölcsönnek. A kölcsönvevő, ha szükségét látta annak, hogy a tengerre bocsátandó vagyont biztosítsa, kénytelen volt mindenekelőtt kölcsönt eszközölni, pecunia trajectitiát fölvenni; ezen kölcsön eszközlése nélkül a biztosításról is le kellett mondania. Ebből látni, hogy a tengeri kölcsön nem annyira a hajózási veszélyek elleni biztosítási igényeknek, mint inkább a tőkepénzesek azon hajlamának, hogy pénzt nagy nyereség kilátása mellett elhelyezzenek, szolgált; választották pedig ezen alakot azon okból, mert más esetekben a kamatláb igen csekély volt, és különben is minden más kölcsönnél kamatobligatiót csak ünnepélyes verbal nyilatkozat által lehetett megállapítani (l. Glück *Pand.* XXI. k. 157. l. Savigny *Syst.* VI. k. 131. l. és Goldschmid *Untersuchungen zu L.* 122. §. 1. de V. O. 61. l.), ellenben a tengeri forgalomban a peregrinusi jog formátlansága kapott lábra.

Mások által a római sponsiókra történt utalás. Fölhozatott, hogy a Dig. de V. O. czímben oly helyekre akadunk, melyek a biztosításra emlékeztetnek; így pl. a tizedik könyvben előfordúl egy stipulatio az esetre, «ha Livius Titius május közepén Olaszországba nem érkezik»; így akadunk továbbá a 38. és 45-ik könyvben az életbiztosításra emlékeztető «post mortem filiae dare» kitételre; azonban mellőzve azt, hogy ilynemű sponsiók csak egyes elszórt helyeken fordúlnak elő, mi sem utal arra, hogy azok különös a biztosítás lényegét involváló fajoknak lehetnének tekinthetők, annál kevésbbé, minthogy a római jog még e kitételt «assecuratio» sem ismeri. Grotius és Pufendorf és ezek után mások, Livius *(Lib.* 23. c. 44. *Lib.* 25. cap. 3.), Sueton *(Lib.* 5. cap. 18.) és Cicero *(Epist. ad famil.* II. 17.) munkáinak egynémely helyeiből azon következtetést akarják levonni, hogy a tengeri biztosítás a rómaiaknál önálló ügyletként ismertetett; ezen állítás alaptalansága azonban számos

nevezetes író, különösen pedig — beható kritika után — GLÜCK által (*Commentar* XXI. k. 207. és köv. l.) ki lett mutatva. A rómaiak nem ismerték és nem ismerhették a biztosítást, mert a realis viszonyok még akkor a biztosításhoz nem vezettek. «Wie sich das Drama der ganzen alten Geschichte» mondja ELSNER (*Archiv* I. k. 9. s k. l.) «kleine Zeiträume und wenige Völker ausgenommen, geographisch fast nur um das mittelländische Meer herumbewegt, so auch der antike Handel und die antike Schiffahrt. Beide erstreckten sich fast ausschliesslich auf das Mittelmeer. Ohne Kenntniss des Compasses und nur die Sonne und die Sterne zu Wegweisern nehmend, hielten sich die Schiffer an den Küsten. Amerika und die neue Welt waren unentdeckt, das Innere Afrikas und der Osten Asiens wenig oder gar nicht bekannt, die Ueberfahrt nach dem ersteren war kurz, die Communication mit Asien erfolgte ebenfalls durch blosses Uebersetzen über den Pontus Euxinus; überdies ruhte im Winter die Schiffahrt gänzlich; der innere Transport geschah zu Lande oder auf den Flüssen.»

A veszély iránti szavatolás mélyebb kiképzése nyilván csak egy későbbi culturkorszak vívmánya. Nem lehet ugyan a római doctrina azon képességét tagadásba venni, hogy oly idealis fogalmakat, mint a veszély viselését, construálhatott volna, mégis másrészről, mint ENDEMANN helyesen megjegyzi, (l. GOLDSCH. *Z.* IX. k. 300 l.) figyelmen kívül nem hagyható, hogy a veszély fogalmának mindenesetre legtökéletesebb kikerekítése az, mely a veszély iránti felelősségnek önálló szerződés tárgyává leendő alakítására vezet, és ha tekintetbe veszszük, hogy a veszély iránti szavatosság zálog és kezes által sem vergődött ezen önállóságra, akkor csodálkozni nem fogunk, hogy a római doctrina még ezen pontra nem emelkedett. «Nur accessorisch als Beilage oder Verstärkung der bestehenden Obligation» mondja ENDEMANN «tritt die Sicherung durch Bürgen oder Pfand auf, und es fehlt der römischen Bürgschafts- und Verpfändungslehre noch viel von dem auch heute in der Theorie noch nicht anerkannten aber im Leben herangereiften Gedanken, dass die Gewähr durch Einsetzung des Real- u. Personal-Credits ein für sich bestehendes selbstständiges Geschäft sei. Aehnlich verhielt es sich mit der Gewähr durch Assecuration».

És valamint a római jog a biztosítás iránt egyáltalán kevés támpontot nyujt, úgy még kevésbbé lehet ott az életbiztosítás nyomaira akadni. Ulpian a falcidiai törvény hires commentatora által a II. század közepén a római nép közötti élettartamra vonatkozólag construált és reánk is átszármazott táblázata nem biztosítási czélokra készült és a biztosítás intézményére mi jelentőséggel sem bír, és ha Mommsen *de Collegiis et sodaliciis Romanorum* 87. s k. l. bebizonyítani iparkodik, hogy a rómaiak némely testvérületei (l. 3. §. 2. de colleg. et corp. (47. 22.)) az életbiztosítás bizonyos nemét cultiválták, ebből csak annyi igaz, hogy az associatio valamint mindig, úgy itt is bizonyos balesetek elleni biztosításra törekedett. Azonban ép oly bizonyos, hogy ezen biztosítás sem sajátképeni, annál kevésbbé pedig életbiztosításnak mai értelemben tekinthető.

Csak midőn a római jogban analog intézményre nem találtak, fordultak inkább az inductiv módszerhez és méltatták jobban Paulus azon aranytételét «Regula est, quæ *est*, breviter enarrat. Non ex regula jus summatur, sed ex jure quod *est*, regula fiat». (L. I. D. d. R. J.).

Azonban itt szintén a tévelygések hosszú sorát lehet registrálni:

A kárbiztosítás és különösen a tengeri biztosítás sokkal előbb ismertetett, mint az életbiztosítás nyomaira akadni lehet. A kárbiztosítás egyáltalán a veszély, a kár és az érdek fogalmaival operál; ha tehát az életbiztosítás szintén biztosítás, akkor ezen fogalmaknak itt is uralomra kell vergődni.

Az életbiztosítás az élet és halál egyensúly-rudjain mozog, és valamint a kárbiztosításnál soká azon téveszme uralkodott, hogy a szó közönséges értelmében vett biztosított tárgy képezi a biztosítás logicai objectumát is, és tehát a biztosítás e szerint a biztosított tárgy accessoriuma, különös qualificatiója, úgy gondolták, képezi az élet mint olyan az életbiztosítás tárgyát.

Ezen téveszme consequentiái ki nem maradhattak.

Az emberi élet, mond Weskett-Engelbrecht, nem lehet a biztosítás tárgya, az emberiség fölháborodik azon eszme ellen, hogy polgártársunk halála kereskedelmi speculatio tárgyává tétessék, és ki bírná egy szabad ember életét valódi értéke sze-

rint megbecsülni. Hasonlóan mondja VALIN az *Ordonnance de la Marine* 10-ik czikke fölötti commentárjában, hogy merénylet a nyilvános erkölcsök ellen, miszerint egy szabad ember életére, melynek becslése lehetetlen, díjt szabjanak, és főleg ezen fölfogásnak köszönhető, ha a régibb törvények egész sora az életbiztosítást eltiltja; így *Guidon de la mer* XVI. fej. 5. czikke az *Ordonnance de la Marine* (1681.) 10. cz., MIDDELBURGER *Assekur. Ord.* 2. czikke, *Coutumier d' Amsterdam* (1598.) 24-dik czikke, *Ordonanzos de Bilbao* XXII. fej. 12. czikk, a porosz *Seerecht* (1727.) VI. fej. 10. cz., II. Fülöp 1570-ki *Ordonance*-ja 32. cz., a dán biztosítási rendtartás 3. czikke.

Ezen tilalmak különben onnét is származtak, hogy az életbiztosítások demoralisaló fogadási biztosításokká fajultak, úgynevezett Gambling assurance, melyeket rendőri szempontból, nehogy bűntényre ingereljenek, eltiltani jónak látták; a helyett azonban, hogy mint Angolországban *Acte* XIV. Georg III. c. 48. §. 1. (1774.) csupán a fogadási biztosítások ellen fordultak volna tilalmakkal, illetve az érdek kimutatását követelték volna, vagy az 1610-ki *Genuai statutum* IV. könyv XVII. fejezet intézkedése szerint a pápák, császárok, királyok, herczegek, cardinalisok és püspökök életére való biztosításokat tiltották volna el, a tilalmat általánosították, illetve azt policialis tekintetből a gyilkosság iránti hajlam ellensulyozásául minden életbiztosításra kiterjesztették: ép úgy lehetett volna, — mint egy német író mondja — a birtokjogot eltörülni, mert a birtokjog lopáshoz vezethet, ez utóbbi pedig erkölcstelen. (STAUDINGER *Die Rechtsl. v. Lebensvers.* 77. l.).

Sőt Francziaországban a törvényhozásnak az életbiztosítás iránti ellenszenve még a *Code Civil* alkotásánál is annyira túlsulylyal bírt, hogy főleg ezen körülménynek tulajdonítható, ha ezen törvénykönyv intézményünket hallgatással mellőzi; s valóban csodálatos, hogy Francziaországban, hol 1878. deczember 31-én az életbiztosítási összeg 1,778.570,000 francra, a járadéki biztosítás ugyanakkor 24.419,000 francra rugott, hol ma EUGÉNE REBOUL *Assurance sur la vie* czímű munkájában (V. X. XIV. és 54. l.) az életbiztosításról akként nyilatkozik, hogy «az összeség versenye az egyes szerencsétlenségének orvoslására», hogy «korszakot fog alkotni az emberiség történetében, mint a civi-

lisatio egyik legfényesebb foka, mint a kölcsönösség gazdasági törvényének beteljesedése, mint az 1800 év óta hirdetett béke és igazság története». «Az industrialis anarchia» — kiált föl Reboul — «szétszórta az érdekeket, a biztosítás azokat ismét egyesítendi. A sauve qui peut elve ismét helyt enged a solidaritásnak.» Ugyanazon Francziaországban, hol ma Edmund About (*Les Questions d'argent, d'assurance* 70. l.), Horace Say (*Dictionaire de l'Economie politique* Tom. I. 86. l.), Michel Chevalier és mások az életbiztosítást az erkölcsiség diadalának hirdetik, ugyanazon Francziaországban a *Code Civil* leghirnevesebb redactora — Portalis — a törvényhozó testület 1801. február 27-ki ülésében az életbiztosításról következőleg nyilatkozik: «Bizonytalan dolgok iránti szerződéskötések, remények vétele és eladása, kétségkívül meg van engedve, azonban ily bizonytalanságok és remények nem ellenkezhetnek sem a természetes érzelmekkel, sem a becsülettel. Tudjuk, hogy léteznek szerződések, melyeknél az erkölcs elvei annyira háttérbe szorúlnak, hogy az emberi élet iránti biztosítást is megengedhetőnek mondják. Francziaországban azonban az ily transactiók mindig tiltva voltak. Ezen szerződések szégyenteljesek és veszélyesek. A kapzsiság, mely az állampolgár életével spekulál, közel áll a bűnhöz.»

És mégis mit tapasztalunk folytonosan Francziaországban? Hogy itt ép úgy mint Angolországban és Amerikában a biróságok jogalkotó tevékenysége gyakran még a törvényhozás intentiói ellenére is, a realis élet követelményeit érvényre juttatja. Francziaországban az életbiztosítás, daczára Portalis fölszólalásának és a *Code Civil* hallgatásának, e században folyton érvényben állott, s ha a főállamügyész Dupin a hírneves la Pommerais-féle perben 1864-ben Portalis fentidézett szavaira hívatkozik és emphaseval fölkiált, hogy annak végzetteljes előérzete valósult, ez, mint Malsz mondja, legfelebb általános mosolyt idézett elő, de sem az életbiztosítás tilalmát, sem annak megszorítását nem vonta maga után.

Valamint az élet jelentőségéről az életbiztosítás szempontjából, úgy szétágaztak a nézetkülönbségek a halál, ezen az individualis földi létben beálló utolsó factum iránt is, melynek lényegét és elvét különben is mindenki saját czéljaira magya-

rázza és fejtegeti. A halálnak azon nemleges definitiója, hogy az organicus testben benrejlő életerőt jelenti, azért jelentőségnélküli, mert nem tudjuk mi ezen életerő, s így találjuk, hogy valamint a mythologiai művészeti fölfogás a halált majd isten, angyal, fiú, szörny, csontváz alakjában jelzi, úgy szokás azt a különféle álláspont szerint különféleképen definiálni; a dogmatica szerint a halál a bűn büntető consequentiája; az idealisticus bölcsészet szerint a mennyei léleknek fölszabadítása földi takarójától; a materialisticus bölcsészet pedig az idegek és vér összehatása által képzett szellemi tevékenység megszünésének veszi. Az orvostan, az összes organicus tevékenység által előidézett anyagváltozás és az azon alapuló életprocessus megszünésének tekinti; a chemia szerint nem egyéb az organicus testnek alapanyagaira való fölolvadásánál; a számtan abban oly igazi tört számlálóját látja, melynek nevezője az élők adott számából áll, melyből az elhaltak kikerültek. A jogtan végre a halálban azon factumot látja, mely által a házasság önnönmagától fölbontatik, az atyai hatalom megszűnik, a büntetés beállíttatik, a végrendeleti intézkedések visszavonhatlanokká válnak. (L. Karup *Theoretisches Handbuch* II. r. 1—2. l.)

Mily jelentőséggel bír azonban a halál az életbiztosításnál? A halál az életbiztosításnál a véletlent, a casust volna hivatva jelezni, ámde a halál beállta bizonyos, és a bizonytalanság csak annak időpontjára vonatkozik. A kárbiztosításnál a valószinűség arra nézve, hogy a káreset be nem áll, nagyobb, mint annak valószinűsége, hogy beáll; a kárbiztosításnál egy sokakat fenyegető, de csak kevés embert sujtó eseményről van szó, holott az életbiztosításnál egy mindenkit fenyegető és mindenkit érő eseményről van szó; ott a biztosító teljesítménye bizonytalan, itt biztos. Miben áll továbbá a halál által okozott kár? Kit ér ezen kár? Azt csak nem, ki meghalt? Ha pedig annak családját, rokonait akarjuk számba venni, akkor minden életbiztosítást halál esetére in favorem tertii kötött szerződésnek kellene tekinteni. A biztosításnak továbbá csak a tényleges kárra lehet szorítkozni, innét a többszöri és túlbiztosítás tilalma. Vannak ugyan a tengeri biztosításnál és a kárbiztosításnál úgynevezett taksált kötvények, vagyis olyanok, melyeknél a tárgyak értéke előre megállapíttatik, és a biztosított, kár esetén, ezen

értéket követelheti; ez azonban nem egyéb, mint egyszerű vélelem, mely a bizonyítást a biztosítóra hárítja, és ha ez bebizonyítja, hogy a kár kisebb a taksánál, nem ezt, hanem csak a valódi kárt tartozik megtériteni, holott az életbiztosításnál a többszöri és túlbiztosítás fogalmai ismeretlenek. Azon ellenvetésre, hogy a halál tőkeképző factort semmisít meg, és így hacsak közvetve is egy inconmensurabilis pénzbeli kárt idéz elő, Laband (*Die juristische Natur der Lebens- und Rentenversich.* 1879 6—7. l.) és utána a legújabb író ezen téren Elster hallei egyetemi tanár (*Die Lebensv. in Deutschland* 25. l.) azzal válaszolnak, hogy az ember nem csupán productiv, hanem consumtiv tevékenységgel is bir, és hogy tehát halálával egyszersmind egy tőkeromboló factor múlik ki a világból. Hol található fel a pénzbeli kár pl. egy oly ember halálánál, ki 20 év óta beteg és keresetképtelen, ki csak családja terhére van és mindenféle költekezésbe kerül!

A biztosításnál, mondják továbbá, a biztosított érdeke egyik legfontosabb követelmény. «Bei allen Versicherungen» mondja Beneke (*System des Assekuranz- u. Bodmereiwesens* I. k. 203. l.) «in welcher Form, und für wessen Rechnung sie auch geschlossen sein mögen, ist Interesse des Versicherten das erste Erforderniss zur Gültigkeit derselben», és a már említett 1774-iki angol acte is követeli, hogy a biztosított életére vonatkozólag érdeknek, mint a szerződés szükségképi alapzatának fenn kell forogni; ámde, mily természetű legyen ezen érdek, anyagi vagy csak ideális? kinek személyében kell az érdeknek előfordulni? Mind oly kérdések, melyek folytán több törvényhozás és számos iró az életbiztosítást egyáltalán a biztosítások sorából kiirtották. A' helyett, hogy a mutatkozó nehézségekkel megküzdöttek, vagy a kárbiztosítástól eltérő jelenségek folytán az életbiztosítást a biztosítás egy sajátlagos fajának tekintették volna, a biztosítás polgárjogát elvonták tőle. Kinek nem jut eszébe a fentemlített ausztráliai négylábú állat, melyet a természettudósok kanári madárhoz hasonló háta folytán az élők sorából kiirtani akartak?

A hollandi törvény 302. czikke az előadott nehézségekből folyólag, a halálra való életbiztosítást nem tekinti biztosításnak, sőt azt semmisnek nyilvánítja, csupán az életre, azaz a

meghatározott időre való biztosítást tekinti annak; és még csodálatosabb, hogy midőn a hollandi törvény ezen intézkedése 1875-ben módosíttatni szándékoltatott, és valóban az azon évi junius elsején hozott novella a halálesetre való életbiztosításnak érvényt is szerzett, némely jelesebb hollandi jogász, mint pl. Lévy ezen novellát nagy jogi tévedésnek jelezte, és csak oly jogi auctoritas, mint minő Kist, volt képes a törvényjavaslat ellen nyilvánult ellenszenvet leküzdeni. (L. *L'Économiste d'Amsterdam* 1875. áprilisi számát 429. l.)

A würtembergi terv. 496. czikke szintén nem tekinti a halálra való biztosítást biztosításnak, hanem abban egyszerü fogadási szerződést lát, és az indokok ezen intézkedést azzal támogatják, «hier ist nichts ungewiss, als die Zeit des Eintritts des Todes, und die Gefahr für den Versicherer, wenn man ihn so heissen will, besteht nur darin, früher zahlen zu müssen, als er unter Hinzurechnung der Zinsen aus dem Empfangenen für seine Zahlung gedeckt ist. Ein solcher Vertrag ist keine Versicherung im gesetzlichen Sinne, sondern es liegt ihm eine Art Wette zu Grunde, indem der Versicherer darauf abhebt, dass der, dessen Leben versichert ist, später sterben werde, der Versicherte aber auf einen früheren Tod rechnet.» (*Motive* 418. l.). Ezen felfogás még ma is pártolásra talál, így mondja Elster (id. m. 35.) ezen törvényekre vonatkozólag « . . . sie waren nicht wie Malsz glaubt, von einer sonderbaren Grille befallen, als sie die Lebensversicherung aus der Reihe der übrigen Assekuranzen strichen, sondern sie erkannten sehr richtig, dass ihr keine eigentliche Versicherung zu Grunde läge, und dass man nicht ohne weiters jene Rechtsgrundsätze, die man für die Schadenassekuranzen aufstellt, auch auf diese übertragen dürfe. Mag immerhin der Laie fernerhin in der Lebensversicherung eine Assekuranz erkennen, der Gesetzgeber hat sich von dieser Anschauung fern zu halten», és a porosz tervezet is, mely a 379. czikkben a halálra való biztosítást sajátképi biztosításnak tekinti ugyan, indokaiban ekként nyilatkozik: «streng genommen setzt eine jede Versicherung das Vorhandensein einer Gefahr, d. h. die Möglichkeit eines künftigen schadenbringenden Ereignisses voraus, von dem es

ungewiss ist, ob es eintreten werde oder nicht. Somit würde ein Vertrag, durch welchen das Leben eines Menschen auf dessen Lebenszeit versichert wird, eigentlich nicht zu den Versicherungen gerechnet werden können, da der Eintritt des Todes gewiss, und nur die Zeit desselben unbestimmt ist . . .» «Im gewöhnlichen Leben pflegt man indessen eine derartige Unterscheidung nicht zu machen . . . Der Entwurf hat sich dieser Auffassung des praktischen Lebens anschliessen müssen . . . Es erscheint für ein Gesetzbuch nicht angemessen, wenn dasselbe wegen einer rein theoretischen, aus dem Begriffe der Gefahr hergenommenen Verschiedenheit zwei besondere Arten von Lebensversicherungen etwa wie im Württemberger Entwurfe, eine eigentliche und eine uneigentliche Lebensversicherung einander gegenüber stellen wollte». (*Motive* 209—210. l.) — Egy másik szélsőségbe esik a drezdai javaslat 894. czikke, mely az életbiztosítást a kárbiztosítással egy kalap alá tereli, és a kettőre nézve közös definitiót állít föl. A drezdai javaslat tárgyalásánál kiemeltetett ugyan, hogy az életbiztosításnál sajátképi veszélyről szó nem lehet, mert a halál csak biztosítási jogbeli veszélynek nem tekinthető. Az életbiztosításnál, mondták, rendszerint a biztosított a kedvezményezettnek egy pénzbeli összeget akar juttatni, melyet e czélból lassan a biztosítónál befizetni s gyűjteni akar; miután azonban bizonytalan, vajon ezen összeg az ő, vagy egy harmadik halála esetén már összegyűjtve lesz, ugyanazért a biztosító által igérteti magának, hogy a gyűjtendő tőkeösszeg még akkor is kifizetésre kerül, ha a biztosítást vevő halála által annak kiegészítésére képtelen (l. *Dr. Pr.* 3187. s. k., 3192. s. k., 3194. l.); az életbiztosítás tehát ezen nézet szerint nem egyéb sommabiztosításnál vagy fix ügyletnél, oly nézet, melynek tudvalevőleg Endemann hírneves szószólója — mégis a két biztosítási fajt, melyek számos eltérő sajátlagosságot tüntetnek föl, legalább külsőleg egy fogalomba olvasztották egybe. Egyenes ellentétben áll a hollandi és württembergi törvénynyel a bajor terv. 827. cz., a mennyiben csak a halál esetére való életbiztosítást tekinti olyannak, ellenben az életbiztosítás többi ágait, így a bizonyos meghatározott időre terjedő biztosítást, kárbiztosításnak tekinti (l. *Motive* 250—251. l.).

Az életbiztosítás körüli nézetek tisztázására nagy befolyással volt a halálozási táblák fölállítása. Ezen táblák bizonyos számú hasonkorú egyéneknek azon valószínű elhalálozási rendjét jelzi, mely egy adott és a nagy számoknak megfelelő minden életkorszakból álló embertömeg viszonylagos numericus halálozásának megfigyeléséből leszármaztatott. (KARUP II. 96.) Ugyanily fontos a HALLEY, mint első által az élettartam valószínűsége iránt fölállított számadás (1693) és a DEPARCIEUX (1746) által fölfedezett középélettartam fogalma; az első alatt azon évek száma értendő, melyeknek lefolyása után a valószínűség, hogy valaki él, és a valószínűség, hogy időközben meghalt, egymásnak a mérleget tartják. Vegyük pl. QUETELET belgiumi tábláit; ezek szerint 1000 élve született ember közűl csak 501 éri el a 38-iki életkort. Ha már most kiszámítani akarjuk, hány esztendeig fog egy 38 éves ember valószínűleg élni, akkor a halálozási táblán csak azon esztendőt kell keresni, melyben az 501 ember fele elhaltnak jelenkezik, ez a 65. évben fog előfordulni; egy 38 éves embernek valószínű élettartama tehát 65—38, azaz 27 év. HALLEY egy halálozási táblát is construált, mely azonban tévesen a lakosság stationär voltára van fektetve, holott a lakosság folytonos növekedésben van, a mennyiben a születések száma a statistika egyik fundamental tétele szerint körülbelül 20%-kal túlhaladja a halálozások számát, vagyis 100 születésre $81^5/_{10}$ halálozás esik; ha a föld összes lakosságát 1200 millióra teszszük, akkor egy évben 40.636,800 ember születik és 33.140,400 ember elhal. QUETELET a belgiumi népstatistikából gyakorlatilag is kimutatta HALLEY tévedéseit.

A *közvetett vagy javított módszer*, vagyis az, mely azon viszonyból, melyben minden korosztályban élők száma az abból kikerült halottakéhoz áll, az elhalálozási sorrendet megállapítja, DEPARCIEUX mint első által vétetett alkalmazásba, mégis jelentőségét csak a XIX. században nyerte. Ő volt első, ki nyilvánosan helytelennek jelezte a halálozási táblákat csupán a halálozási lajstromokból construálni. A halálozás és élettartam iránti tanulmányai, melyeket *Essay* nevű munkájában közzétett, ép oly alaposak, mint korszakalkotók. Számításait kizárólag zártkörű társulatok tapasztalataira fektette és

oly eredményekhez jutott, melyek sokkal jobban összeegyeznek a valóságos viszonyokkal, mint HALLEY vizsgálódásai. DEPARCIEUX által a haladási táblák kiszámítása körül tett haladás azonban soká nem akadt követőre. Csak a jelen században lett a javított módszer ismét alkalmazva Angolországban MILUE, FUILAISON és MORGAN, Németországban BRUNE és Francziaországban DEMONFERRAND által. DEPARCIEUX továbbá a középélettartam fogalmának felállítója is volt. Ő ugyanis azokat, kik egy bizonyos életkorban, pl. a 38. évben élnek, összegezi mindazokkal, kik a táblázatban előforduló legmagagasabb életkorig mint élők jelenkeznek; ezen számot elosztja azok számával, kik pl. a 38-ik életkorban életben voltak és a quotienst $1/2$-el kisebbíti, mert elfogadható, hogy az utolsó év csak felében lett elérve, az így nyert eredmény a középélettartamot adja. DEPARCIEUX szerint pl. a fentemlített belgiumi táblázat fonalán egy 38 éves egyén középélettartama 25·97 évre rugna, tehát körülbelül egy évvel kevesebbre, mint a HALLEY-féle valószínű élettartam.

Mindamellett úgy a valószínű, mint a középélettartam egy és ugyanazon nagyság kifejezője, csakhogy ezen nagyság felfogása és számítási módja mindkettőnél különböző; az eltérés a kettőnél viszonyítva a tényleges halálozási viszonyoknál mutatkozó hullámzásokhoz is, csekélynek mondható, sőt a középévekben 40—60-ig majdnem hasonlók egymáshoz. A valószínű élettartam az élet első felében általában magasabb, a középélettartam ellenben magasabb a későbbi korban.

A halálozási táblák jelentősége a biztosító társaságokra, de a biztosító közönségre is ma általánosan el van ismerve; az elsőnek az, mint KARUP mondja, oly fontos mint az iránytű és világító torony a tengeri hajósnak. Azonban valamint a tengeri hajózás sikere sok más tényezőtől függ, úgy az életbiztosításnál is, a lakosság köre, melyben operálnak, a biztosítási nemek, melyeket frequentálnak, az eljárás, melyet a biztosíttatni kivánó egyéneknél alkalmazásba vesznek, a díjösszegek értékesítése, és a kezelési költségek, mind oly factorok, melyek majdnem oly jelentőségűek mint a halálozási táblák. Ezen táblázatok a múlt idők halandóságából összeállítva, a jövő halandóságának mértékét vannak hivatva szolgáltatni;

azonban helyesen jegyzi meg Hopf *(Ueber die allg. Natur des Geburts- und Sterblichkeitsverhältnisses. 1869)*: «Es finden fortwährend Fluctuationen im Geburts- und Sterblichkeitsverhältnisse statt, die bald engere, bald weitere Bahnen beschreiben, aber selbst auf einem ausgedehnten Gebiete und in langen Zeiträumen sich keineswegs immer völlig compensiren, und ebensowenig in ihrem Laufe eine regelmässige Periodicität befolgen».

És mely halálozási táblázat vétessék a számítás alapjául? Ismerünk vagy 18 táblázatot, és ha azokat egymás mellé állítjuk, azt tapasztaljuk, hogy egymástól feltünő eltéréseket statuálnak; így látjuk, hogy pl. 1000 egy évben született ember közül a 20-ik életkort Simpson táblázata szerint 360 éri el, Northampton szerint 441, Süssmilch szerint 491, Deparcieux szerint 556, Kersboom szerint 584, Price *Swéd* táblázata szerint 570, Halley szerint 592, Carlisle 609, Quetelet 645, Demonferrand 638, Farr szerint 663, Fuilaison 843 stb. A biztosító intézetek ma leginkább az úgynevezett «angol tapasztalat», majd «combinált tapasztalat» vagyis azon táblázatot alkalmazzák, melyet 17 angol társulat 78 évi tapasztalat alapján 1843. évben közzétett. Ezen táblázatról a statistikusok nagy elismeréssel nyilatkoznak; ezen táblázatok azonban nem mindig valóságos számtételeik, hanem többé-kevésbbé jelentékeny modificatiókkal szoktak alkalmazásba vétetni. Geyer a német biztosító társulatok egyik-másikának azon ellenvetést teszi, hogy majd ezen, majd azon táblázatot veszi alkalmazásba, a szerint, a mint saját érdeke kivánja, hogy a biztosítási díj kiszámításánál a magasabb halálozást föltüntető tabellát, ellenben valamely kötvény úgynevezett mathematikai visszvásárlási értékének kifizetésénél egy másik, kisebb halálozást feltüntető táblázatot veszi számítási alapul. Geyer szerint csak három német életbiztosító társaság létezik, mely az általuk használt halálozási táblázatot a szerződő féllel nyiltan és becsületesen közölni szokta; ezek a darmstadti és stuttgarti Renten-Anstalt és a karlsruhe-i Versorgungsanstalt. Különben bármily haszonvehető legyen is a 17 angol társaság táblázata, mégis feledni nem szabad, hogy az angol viszonyok szerint és angol tapasztalatok után lett összeállítva, és mindig kétes marad, vajon ezen

táblázat Németországra vagy Osztrák-Magyarországra nézve is oly hasznavehető-e, mint Angolországra nézve.

Tudjuk, hogy a különböző országok halálozási foka nagyon eltér egymástól. Farr szerint Norvégiában minden 50, Angolországban minden 45, Francziaországban minden 42, Poroszországban 38, Osztrák-Magyarországban 33, Oroszországban minden 28 lakosra esik évenkint egy halálozás. Igaz, hogy ezen számítás szerint azon képtelenséghez jutunk, hogy a norvégiai majdnem kétszer oly hosszú életkort él, mint az orosz, holott ezen feltünő különbség leginkább onnét ered, hogy Oroszországban a szülöttek száma, viszonyítva a lakossághoz, sokkal nagyobb mint Norvégiában. Oroszországban t. i. 10,000 emberre esik 488 újszülött, Norvégiában pedig csak 330, és így tekintettel arra, hogy az első életévben a halandóság 15%-ra, az első 5 életévben pedig összesen 25%-ra tehető, a Norvégia és Oroszország közt mutatkozó föltünő halálozási különbség egy nagy része ezen körülményre vezethető vissza; mindenesetre azonban kétségtelen és Farr statistikai kimutatásai által is igazoltatik, hogy az egyik országban tett tapasztalatok nem alkalmazhatók a másikra. Nem lehet tehát csudálni, hogy a berlini életbiztosítási tudomány collegiumának azon elhatározása, hogy a német társaságok tapasztalataira fektetett halálozási táblát fog construálni, általános örömmel fogadtatott; annyival is inkább, mert már azon jeles férfiak nevei, kikre a munkálat bízva van, biztos sikert helyeznek kilátásba. A német biztosító társaságok egyletének 1876-ban Berlinben tartott közgyűlése 200,000 esettel járult a már fölhalmozott anyaghoz, úgy, hogy azon évben a megészlelendő anyag már több mint 600,000 esetre rugott. Nincs tudomásunk arról, hogy Ausztria-Magyarországban is mozgalom mutatkoznék e téren, noha a felejthetetlen Weninger itt is a statistikai számtani irodalmat jeles munkálatokkal bővítette; egyelőre azon vigaszunk marad, hogy a német táblázat mindenesetre nálunk is üdvös hatással fog birni.

Szükségesnek tartottam ezen excursiót, mert sokban elősegíti a tudomány mai álláspontjának megérthetését, és most engedjék meg, hogy előadásom megszakadt fonalát ismét felvegyem, és mielőtt saját nézetem előadására áttérnék, külö-

nösen azoknak, kik az életbiztosításban vagy épen nem látnak biztosítást, vagy pedig azt dualistikus szerződésnek, azaz más szerződéssel egybekötött biztosítási szerződésnek tekintik, nézeteit röviden ecseteljem.

Hinrichs *Goldschmidt Zeitschrift* XX. k. 339. s k. l. az életbiztosításban nem lát egyebet, mint tiszta takarékpénztári associatiót a biztosítási elem minden vegyüléke nélkül. Szerinte gazdaságilag tekintve, minden életbiztosítás rendszeres takarékoskodásból áll, egy része a jövedelemnek tőkeképzes végett elhelyeztetik. A biztosítási díj szerinte nemcsak részben, hanem egészben takarékbetét. Az első halálozási pénztárak — melyek szerinte nem voltak mások, mint takarékpénztárak — keletkezésére visszamenve, azon eredményhez jut, hogy a halálesetre vett mai életbiztosítás ugyanazon alapon nyugszik, mint a régi halálozási pénztár, amaz csupán javítása emennek; az orvosi találmányok, a statistikai tudománynak fejlődése, a közép-élettartam tanának fölállítása, s egyáltalán a halálozási törvények ismerete csupán javított a régi intézmény gyengéin, azokat okszerű tudományos alapokra fektette. Miután továbbá arról emlékszik meg, hogy a biztosító társaságok operátiói a halálozási táblán és kamatszámításon alapulnak, előadása fonalán fejtegeti, mi módon képződik egyrészt a társulat activuma a bevételi díj valódi értékéből, másrészt pedig a passivum a társulat által visszafizetendő tőkéből. Ezen activum és passivum közötti különbözet képezi a díjtartalékot, mely más biztosítási ágnál elő nem fordúl, s mely a társulat által olyannak tekintendő, mely a jövőben esedékes, és későbbi dijak által nem födözött kiadások fedezésére szolgál. A tartalékdij képzésére elégséges, ha a régi biztosítások dijbevételeiből egy elegendő részt visszatartanak azon czélra, hogy ezen régi biztosítások fölöslegéből az esedékes biztosítások födöztethessenek: egy szóval, a biztosítottak egyesítik takarítmányaikat, hogy mindegyiköknek egy tőkeösszeg megszerzése lehetővé tétessék. A biztosító társaság organisálja ezen egyesülést, és a reá bízott összegeket oly alapon kezeli, mely lehetővé teszi, hogy az összes résztvevők által szándékolt czél részükről eléressék. A tőkék elhelyezése a legnagyobb gondozást igényli; a társulatok a náluk letett összegeket *legalább gazdasági szempontból*

nem tekintik tulajdonuknak, hanem csupán kezelésükre bízott idegen vagyonnak. Nem lehet továbbá az életbiztosításnál sem koczkázatról, sem kárról szó; a halál nem véletlen, hanem kérlelhetlenűl beáll, fölületes szólásmód tehát, hogy a kivételek közé tartozik a halál váratlanúl való bekövetkezése; ellenkezőleg utóbbi eset a szabályt képezi, melylyel minden társaság számol. Csak ily értelemben lehet kritika nélkül az idő előtti halál beálltával járó koczkázatról beszélni. Legkevésbbé valószinű az, hogy mindenki tényleg az életbiztosítási statistika által számára megjelölt közép-életkort elérendi; sokkal inkább föltehető, hogy az emberek nagy száma vagy előbb vagy később hal el, a közép-életkor csupán egy abstractio, mely többoldalú számítások, tapasztalatok és vizsgálódásokból levonatott.

Nem biztosítják ennélfogva az életet váratlan vagy korai halál ellen, minek következménye az volna, hogy a társaság minden kötelezettség alól fölszabadul, ha a biztosított épen a középkort eléri; hanem a biztosítás a halálesetre — tekintet nélkül a mily módoni elhalálozásra — köttetik. A haláleset tényleges beállta az életbiztosítási ügyleteknél nem lényeges, mit azon körülmény is bizonyít, hogy a biztosítási díj megállapításánál bizonyos kort halálozási időnek lehet alapul venni; a halál tehát nem vétetik casusnak, az nem azonos egy fenyegető risicóval, hanem kiszámítható quantitást képez.

Mily kár származnék is sajátképen a halál által, és mily mód léteznék azon kárt helyre ütni? Azt mondják, hogy a halál baleset, mert anyagi érdekek megsemmisülését vonja maga után. De ki a károsult? Talán a biztosított? Ezt kellene ugyan hinnünk, mivel egyedűl az ő élete van biztosítva; ámde a halál őt kiragadta azon sphærából, melyben még kártérítésről szó lehet. Vagy talán azon hátrányról van-e szó, melyet azok szenvednek, kik az elhalt után virtualis joggal bírnak? De ily értelemben véve minden életbiztosítás in favorem tertii kötött szerződés volna, melynek objectuma, vagyis a biztosított érdek anynyiszor változnék, a hányszor a jogutódok személyében változás állana be; a szerződés tehát csak akkor bírna kézzelfogható objectummal, ha a szerződést létesítő fél szükség-örökösöket hagyna hátra, kiknek szükséges eltartást nyujtani köteles volna.

Az évi biztosítási díj nem pretium periculi, melyet a biz-

tosító bizonyos idő mulva nyert. Már elejétől fogva kötelezi magát a biztosító a biztosított összeget előbb-utóbb fizetni, magát pedig egy passivummal terheli, melynek födözéseül legalább a díj egy részét visszatartani köteles.

Kitünteti végre HINRICHS az élet- és kárbiztosítási különbséget azon hasonlatosságból, mely a kár és a határozott időre vett biztosítás között fenforog. Ez utóbbinál ugyanis a társulat azon chance-al bír az egész díjt a biztosítási idő lefolytával elnyerhetni. Igy HINRICHS.

LEVEILLÉ a párisi jogfacultás tanára egy a *Caisse général des familles* által inaugurált, és az életbiztosításnak sorshuzással való egyesitését czélzó combinatióra adott véleményében szintén tiltakozik azon fölfogás ellen, mintha az eletbiztosítás tulajdonképeni biztosítás volna, mert a valóságos biztosításnál a társulat kötelezettsége föltételeles, lehet, hogy a kötelezettség beáll, de lehet, hogy nem áll be, a szerint t. i., a mint a szembe vett esemény bekövetkezik, vagy nem. Az életbiztosításnál a társaság obligatiója csak időkérdés; állagában bizonyos, csakis esedékességének idejére nézve bizonytalan. Azt lehetne talán ellenvetni, hogy az életbiztosításnál szemügyre vett esemény nem a halál beállta absolut értelemben, hanem csakis az időelőtti halál — és miután ez bizonytalan, tehát ez képezi a föltétet is. Ezen nézet azonban téves, mert csak nem lehet mondani, hogy ha ezen föltét nem valósúl, vagyis ha a halál későn következik be, a társulat kötelezettsége megszünik.

A valódi biztosításnak föltételesnek kell lenni, s onnét ismerhető föl, hogy kártérítési szerződést képez; első követelménye bizonyos kár beállta és az, hogy haszonnyerésre alkalmat ne szolgáltathasson.

Mindezen követelmények hiányoznak az életbiztosításnál. Mindenki biztosíthatja életét tetszése szerint bármily nagy öszszegre. Tegyük föl, hogy valaki munkaképtelen állapotban, agg korában elhalna, úgy bizonyára halála nem volna az örökösökre nézve veszteség a szó materialis értelmében; mégis az örökösök százezreket rakhatnak zsebre a biztosítás folytán, — lehetne-e ily esetben tehát az életbiztosítást kártérítésnek tekinteni? ha pedig az életbiztosítás nem mindig és nem obligatoricus módon biztosítás, úgy biztosításnak egyáltalán nem tekinthető.

Mi tehát mindezek után LEVEILLÉ szerint az életbiztosítás? Nem egyéb, mint a *mutuum* egy válfaja; a biztosított tőke az egyik félre nézve egy visszaadott tőkeösszeget (a biztosítási díjakat), a másikra nézve pedig beváltási díjat képez. A biztosító társaságok, mondja LEVEILLÉ némi satyrával, melyek azt hitték, hogy valóságos biztosítási ügyleteket kötöttek, akaratlanul kölcsönöket eszközöltek «comme une personnage de Molière faisait de la prose sans le savoir». LEVEILLÉ eszméje Németországban is kifejezőre talált THÖL-ben (*Handelsr.* I. 2. 441. s k. l.), a ki az életbiztosítást az aleatoricus kölcsönszerződések közé sorolja. Szerinte ugyanis az életbiztosítás következő tartalmú szerződést képez: megállapíttatik, hogy bizonyos személy (a szerződő fél vagy egy harmadik) élettartama alatt évenkint vagy más időszakokban egy bizonyos pénzösszeg (biztosítási díj) fizettessék, és annak halála után bizonyos nagyobb pénzösszeg (biztosítási tőke) visszafizettessék.

Ezen szerződés nem biztosítási szerződés, habár az ezen szerződésnél előforduló kitételek, mint *biztosítás, biztosított, biztosító* stb. az életben való alkalmazásuknál fogva megtartandók. A halál itt nem jöhet szóba mint fenyegető tény.

Sokkal szellemdúsabb EUGEN REBOUL a *Moniteur des Assurances* megalapítójának theoriája (l. *Mon. d. Assur.* I. k. 78. l.). Szerinte a javak kétféle tönkrejutásnak vannak alávetve; természetbeli- és esetlegesnek.

A természetes megsemmisülés, legyen az többé-kevésbbé rohamos, azon eljárás által, melyet amortisatiónak szoktak nevezni, orvosolható; ellenben az esetlegesen beálló tönkrejutás ellen csak biztosítás által lehet magát biztosítani. Az életbiztosítást egészben véve a közönséges biztosítással összehasonlítani nem lehet, mert az oly biztosításból, mely a véletlen elleni garantiára szolgál — és egy amortisatióból, melynek eredménye tőkeképzésben rejlik, van összeállítva. Ha az amortisatióra eső annuitáshoz hozzáadjuk a sajátképeni biztosítási díjat, akkor eredményként az egész biztosítási díjat nyerjük.

COURCY az életbiztosítás összetett természetét illetőleg REBOUL-hoz csatlakozik (l. *Monit. d. Assur.* I. k. 109. l.) és COUTEAU (*Du benefice de l'assurance sur la vie*) is ide sorozható.

Az életbiztosítási szerződés és a biztosítási díj összetett volta Németországban is hírneves képviselőkre talált Malsz és Predöhl személyében: Malsz (l. *Betrachtungen* 24. s k. l. és *Zeitschrift für Versicherungsr.* II. k. 225. s k. l.) szerint a veszély, mely az életbiztosításnál fennforog, abban áll, hogy a biztosított előbb elhalhat azon időpontnál, melynek elérése számtanilag a valószinű élettartamnak megfelel, ily esetben tehát nem volna képes azon tőkét összegyűjteni, melyet, ha ezen kort elérendette, takarékoskodás által összegyűjthetett volna. *Ezen* veszély ellen biztosítja magát az illető és csak *ezen* veszélyt vállalja át a biztosító; a tőke összegyűjtéséről azonban magának kell gondoskodni.

Veszély és kár fogalma itt egészen más jelentőséggel bir, mint a kárbiztosításnál, mert ha lehetne is azt mondani, hogy egy ember halála pénzbeli kárt okoz, még akkor sem lehetne ezen kárt nagyságára nézve kitudni. Ezen nézpont különben is a gyakorlati életbiztosításnál egészen idegenszerű, mivel nemcsak, hogy az ily kárkiszámítás meg sem kisértetik, hanem számos biztosítás oly egyénekre eszközöltetik, kiknek halála vagy minden vagyoni hátrány nélkül áll be a családra nézve, vagy kiknek biztosítási összege semmi viszonyban sem áll ezen hátrányhoz.

Az életbiztosítás nem egyéb összetett szerződésnél, és pedig félig takarékpénztári szerződés, félig biztosítás. Tartalma a következő: a biztosító kötelezi magát a biztosított évi járulékait kamatokra elhelyezni és kezelni; ő bizonyos kamatot és kamatok kamatját garantiroz és azonkívül, az évi járulékokkal együtt évenkint fizetendő biztosítási díjért kezeskedik az iránt, hogy a biztosított elég soká fog élni arra nézve, hogy évi járulékai által a kivánt tőkeösszeg összegyűjtessék. Az évi díjak tehát tényleg csak részben valódi díjak, részben azonban tőkebefektetések, melyeknek kezelője a biztosító.

A szerződésnek az az intentiója, hogy a biztosított évi tőkebetétei, azok kamatai és kamatok kamatjai által azon tőkeösszeget gyüjtse össze, mely a biztosított halálakor kifizetésre kerül. A veszély, melyről szó van, e szerint abban áll, hogy a befizetések korai halál által felbeszakasztathatnának; csak ez esetben tehát esedékes a biztosító biztosítási jogbeli

teljesitménye; csak ez esetben állott be a féltett esemény, a sinistrum; és a kár, mely így beáll, hogy t. i. a biztosított tőke még összegyűjtve nincs, a biztosító által sajátjából pótlandó. Ha ellenben a tényleges halálozási idő a mathematikaival öszszeesik, akkor a biztosított önönmaga gyűjtötte össze a biztosított tőkét; a társulat pedig oly veszélyt vállalt át, mely be nem állott, t. i. az idő előtti halál veszélyét. Ezen átvállalt veszélyért az évi járulékok azon része által lett a biztosító honorálva, melyet Malsz a szó szorosabb értelmében vett biztosítási díjnak nevez, egyebekben a társulat a biztosítottnak csak azon szolgálatokat tette, melyet egy takarékpénztár eszközölni szokott, t. i. a betevő betéteit felelőssége mellett kezelte. Ha a biztosított a szám szerinti életkort túléli, úgy a társaság, miután a biztosított az évi járulékokat haláláig folytonosan befizetni tartozik, ezen egyes biztosításnál nyereségre tesz szert, s ily nyereségek folytán képes a társulat a veszteségeket viselni és a végeredményben üzleti nyereségre is szert tenni.

A praxisban persze másként eszközöltetik a számítás; ugyanis nem szoktak minden egyes biztosított részére külön számlát vezetni, hanem a számlák az összes biztosítottakra állíttatnak össze. A halálozási táblázatok pl. kimutatják, hogy egy 40 éves egyén közép-élettartama még 27 évre rug, de ezt csak úgy eredményezik, hogy kimutatják, miszerint 100 negyven éves közül x a 41-ik, $x+a$ a 42-ik, $x+b$ a 43-ik évben elhal s így tovább a 90 évig, melyben ezen életkorbeli egyének közül az utolsó is elhal. E szerint a számítás úgy állíttatik föl, hogy az összes évi szorosabb értelmű díjak ezen korbeli összes haláleseteket fedezni tartoznak, és a díjak tőkealkotó része (a díjtartalék) az egyes biztosítási kötvényre való tekintet nélkül, a jövő évekre vonatkozó kötelezettségek æquivalensét képezi. Az eredmény azonban egy és ugyanaz, mert ha minden egyes biztosítás nyeresége és vesztesége egy külön nyereségi és veszteségi contóra átvitetnék, úgy a végleges saldo ugyanazon eredményre vezetne, mint a praxisban divatos számítás.

A biztosítási díjak kettős természetéből magyarázható az életbiztosítás sajátlagosságát képező s csak annál előforduló díjtartalék, mely a közönséges nyereségi tartaléktól függetlenül képeztetik. Minden más biztosításnál azon fölösleg, melylyel

az évi díjak a bekövetkezett károkat fölülmulják, valóságos nyereségnek vétetik és csak óvatosságból képeztetik ezen fölöslegnek egy részéből a nyereségi tartalék; ellenben az életbiztosításnál a díj tőkeképző része, takarékbetétekhez hasonlóan, kamatozás mellett helyezendő el, azok a biztosító tartozását képezik; az évi járulékok csak azon másik része, mely valóságos biztosítási díjat képez, az elhaltra eső tartalékkal fordítható az esedékes kötvényre és csak a fenmaradó fölösleg tekinthető a társulat nyereségének.

A díjak kamatozó befektetésre szánt részei képezik az úgynevezett díjtartalékot. Ezen alapszik az életbiztosítási kötvények úgynevezett mathematikai visszvásárlási vagy előlegezési értéke, míg más biztosításoknál ezen érték azért nem szerepelhet, mert legtöbb esetben a föltett esemény be nem állván, a biztosító fizetési kötelezettségének nincs helye. A díjtartalék sajátképen nem a biztosítóé, hanem a biztosított tulajdonát képezi, amint hogy a bilanzokban a társaságok passiv tételei közt is előfordulnak; azok a biztosító által semmi szín alatt sem vétethetnek igénybe és azonnal kiegészítendők, mihelyt azokat veszteség éri.

Soká időztünk Malsz tanánál, mert őt az előadott nézetek legmelegebb szószólójának tekintjük és mert Németországban, de nálunk is sokan zászlójához szegődtek. Lesz alkalmunk később egyebek között ezen nézet téves voltát egyáltalán, különösen pedig annak alkalmazhatlanságát a magyar törvény szempontjából kimutatni.

Predöhl Malsz nyomdokain halad, mégis kiemeli, hogy Malsz-nak azon nézete, miszerint a díjtartalék a fönnálló szerződési viszony alatt, vagy épen már a számtani közép-élettartam elérésénél a biztosítási összegre fölrug, mindenekben téves. Malsz-nak ezen téves nézete oly szembeötlő, hogy polemia tárgyát sem képezheti. Predöhl továbbá az életbiztosítás kettős természetéből könnyen megfejthetőnek tartja, hogy itt miért nem lehet szó kettős- és túlbiztosításról. A takarékoskodási vállalatnál kiki tetszése szerint részesülhet. Itt kettős biztosításról csak akkor lehetne szó, ha a biztosított magának, a szorosabb értelmű biztosítási teljesítményt, vagyis a díjtartaléknak esetleges kiegészítését az egész biztosítási összegre,

még egy másik biztositó által igértetné magának. Ha azonban egy másik biztosítóval ugyanazon módon szerződik mint az elsővel, akkor egy új takarékpénztári szerződést köt, és hogy itt is magának, függetlenül élettartamától bizonyos eredményt biztosítson, ezzel egy újabb biztosítási szerződést is köt, mely két szerződés együttvéve egy újabb életbiztosítási szerződést képez. A biztosítási jog azon tétele: «Ohne Interesse keine Versicherung» az életbiztosításnál is helyt foglal, csakhogy itt nem szükséges, mint a kárbiztositásnál a szerződési viszony további fennállásához az eredeti érdek fenmaradása, mivel az életbiztositásban rejlő takarékpénztári szerződés által önálló érdek állapíttatik meg és ez okozza, hogy a hitelező biztosítása, ki fizetésképtelen adósának életére bizonyos összeget biztosított, az esetre meg nem szünik, ha az adós később mégis fizet.

Sénés az életbiztosításra vonatkozó theoriájában (*Monit. des Assur.* IV. k. 272. l.) azon eredményhez jut, hogy az életbiztositási szerződés két egymás mellé állított szerződést tartalmaz, melyek egymással szorosan egybekötvék; ugyanis egy kölcsönszerződés kamatok kamatjával és egy biztosítási szerződés, vagy jobban mondva, az életbiztosítási szerződés úgy jelenkezik, mint egy egyszeri vagy koronkint ismétlődő kamatok kamatjára elhelyezett betét, és mint egy pótlék ezen betéthez, melynek alapja abban keresendő, hogy a biztosítót kármentesíteni kell azon koczkázatért, mely őt érheti, ha a financiális operátio, a biztosított halála által azon idő előtt szakíttatnék félbe, mely alatt a visszafizetendő tőke a betétek és a tőkésített kamatok hatalmánál fogva önönmagától képződhetett volna.

És valóban — kiált föl Sénés — valamely összegnek egy harmadik kezehez azon rendeltetéssel történendő elhelyezése, hogy ezen összeget kamatok kamatjaival gyümölcsözővé tegye, nem más mint kamatok kamatja melletti kölcsön, nem pedig amortisationalis ügylet, mert az amortisatiónak tárgya — mihelyt az kamatok tőkésítése útján vétetik foganatba — csak valamely adósság törlesztése, kiegyenlítése lehet, holott a pénzelhelyezés mint tőkeképzés jelenkezik. A biztosított összeg nem más, mint az elhelyezett összeg jövőbeli természetes gyümölcse. Az évenkinti biztosítási díjakra vonatkozó szerződés

nem más mint egy kölcsönigéret, mely folyton, azaz évről-évre valóságos kölcsönné átalakúl.

M. P. HERBAULT *(Traité des assurances sur la vie No 54)* SÉNÉS nézetéhez közeledik, csakhogy a biztosítási szerződést tartja a fő, az elhelyezési szerződést a másodrendű szerződésnek. A szerződés keletkezési alapja a biztosítás, a biztosított első sorban biztosítva akar lenni az iránt, hogy a kérdéses élet megszünése esetén a biztosított összeget megkapta. HERBAULT a díjtartalék növekedésére nézve ugyanazon tévnézetben van mint MALSZ, valamint ő is MALSZ szerint a veszélyt, mely ellen a biztosítás vétetik, abban látja, hogy a biztosított a mathematikai közép-élettartam beállta előtt halhat meg.

ADOLFO SACERDOTI paduai jogtanár szerint (*Il constatto d'assicurazione* II. k. II. r.) azt tartja, hogy az uralkodó nézet az életbiztosításban vegyes szerződést lát; egy kölcsönt, melynek lejárati ideje határozatlan, és e mellett egy aleatorikus megállapodás; szerinte az életbiztosítás egy oly szerződés, melyből kártérítési követelést bizonyos körülmények közt leszármaztatni lehet. SACERDOTI összes deductióit követve, azon eredményhez jutunk, hogy az életbiztosításban egy sui generis-féle biztosítási szerződést lát.

Az angol jogtudós BUNYOU *The life assurance* czímű értekezésének 3-ik, 5-ik és 12-ik számában III. GYÖRGY többször említett 1774-iki statutumából kiindulva azon eredményhez jut, hogy az életbiztosításnál szintén szükséges az érdek fenforgása; ezen érdek azonban, habár fenforgásának időpontjára nézve a szerződéskötés idejét elégségesnek tartja, csak pénzbeli lehet; a család és a szeretet kötelékeit elégtelennek tartja, mégis kivételnek helyt enged a nőnek férje életére való biztosításánál, ellenben a férjnek a neje életére nézve biztosítható érdeket nem tulajdonít; föltünő azonban, hogy BUNYOU a pénzbeli érdek követelményének daczára az életbiztosítást kártalanítási szerződésnek nem tekinti.

B. PARKE a biztosítási szerződésben oly egyezményt lát, melynek tárgyát bizonyos pénzösszegnek halál esetére eszközlendő kifizetése képezi, melynek tehát ennélfogva egy élethossziglan meghatározott annuitás elhelyezése a czélja. Ezen annuitás magassága kezdetben a valószínű élettartam alapján

határoztatik meg és egyszer mindenkorra változatlanul megmarad.

Ezen szerződés korántsem hasonlít kártalanítási szerződéshez, mert biztosítási kötvények azoknak birlalói által mindig permanens tőkeelhelyezésnek fognak tekintetni, a biztosító társulatok pedig a biztosított összegeket, tekintet nélkül arra, vajon érdek fenforog-e vagy nem, ki fogják fizetni.

Az amerikai jogtudós Bliss *On life assurance* czímű munkájában, szintén nem tartja az életbiztosítást kártalanítási szerződésnek, mégis az érdek követelményéhez ragaszkodik; ezen érdek természete iránt azonban, mint mondja, az angol és az amerikai törvényekben lényeges különbség mutatkozik, a mennyiben az amerikai törvény ezen követelmény tekintetében sokkal enyhébb mint az angol, úgy hogy az emerikai judicatura számos esetben a biztosítható érdeket látja fenforogni ott, hol az angol biróságok a biztosítást érdek hiányánál fogva semmisnek mondják.

A massachussetti törvényszék azt tartja, hogy az érdek kérdése azon kérdések közé tartozik, melyekre nézve eddig kielégítő válasz nem lett adva, és ezen törvényszék elnöke egy concret esetben azon nézetnek adott kifejezést, hogy nehéz volna ezen érdek természete és értéke iránt általános törvényt alkotni; itt legfelebb csak az méltatható és az képezi a kérdés lényegét, vajon a szerződés az emberi életre czélzó fogadásnak jelenkezik-e vagy nem.

Mindebből tehát kitünik, hogy úgy az angol, mint az amerikai jogtudós az életbiztosítást kártalanítási szerződésnek nem tekintik, mégis a biztosítható érdek követelményeihez ragaszkodnak, ezen érdek természete iránt azonban egyáltalán nincsenek magokkal tisztában.

Az itt fölsorolt írók ellenében Montluc, Lucien Blin, Courey, Troplong, Dalozz, Staudinger, Goldschmid, Lichtenfels, Fick, Kohn, Blexton, Marshall, Charles Ellis, Kist és még számos más nevezetes író az életbiztosítást valóságos egységes biztosításnak tartják.

Az itt registrált nézetek ellenharczában iparkodni fogunk saját nézeteinket is röviden előadni, előre is kijelentvén, hogy mi az életbiztosítást természeténél fogva sajátképi biztosításnak

tekintjük, mely a többi biztosításoktól némi modificatiókat föltüntet ugyan, de azért a biztosítások családjából ki nem tagadható. E szerződés egészen és egységileg biztosítási szerződés, a díjak egységes biztosítási díjak, a díjtartalék nem képezi a biztosított tulajdonát; a veszély, kár és érdek fogalma itt is helyt foglal.

Eugén Reboul az életbiztosításról tartott előadása kezdetén hallgatóságát arra figyelmeztette, hogy fölfedezési útra vezeti őket, és valóban, ha az életbiztosítási szerződést lelkiismeretesen akarjuk analysálni, akkor útunk egy erdőre, telve számokkal, akad, melynek megismerkedésével kevés jogász foglalkozott. A biztosítás nem egyéb, mint a veszélynek fölosztása nagyobb tömegek közt. Többség nélkül biztosítás nem létezik. Az egyszeri díj, az élethosszig, és a csak bizonyos időre fizetendő díjak mindannyian bizonyos korbeli élők számából, a biztosítók által teljesítendő fizetések leszámítolt tőkeértékéből, minden korcsoportnál előforduló halálesetek sokasága alapján vannak leszármaztatva. A biztosító tekintete folyton a halálozási táblán függ, mint a tengeri hajósé az iránytűn, a világító tornyon. Ha ezen táblázat (30. és 31. l.) számhalmazát decomponálná, a nélkül, hogy azon előzmények, melyeknek eredményeként jelenkeznek, számba venné, vagy ha Troplong-gal azt mondanók, hogy a jogásznak nincs szüksége a véletlen által annyiszor meghazudtolt valószínűségi táblázatba behatolni, akkor úgy járnánk mint a földmérő, ki a kerülék természete fölött ítélni akarna a nélkül, hogy annak gyúpontját ismerné; ez annyit tenne, mint az okozatról az ok ismerete nélkül ítélni.

Ha pl. a 17 angol társaság halandósági táblázatát szemügyre veszszük, és a kamatokat 4 száztól számítjuk, és azt kérdezzük, mily módon lehet pl. az évi vagy élethosszig tartó nettodíjt egy 55 éves embernek halálra vett 100 francra szóló biztosításánál kitudni, idevonatkozólag egy Adan-nál (*Étude sur la nat. du contrat d'assur. sur la vie* 32. és 33. l.) előforduló, és itt bemutatott (l. 30. és 31. l.) táblázaton a következő kimutatásokra akadunk: 1. az emberi kor fokozataira az 55 évtől a 99 évig, mely az emberi élet legvégső határának tekintetik, 2. az 55 évi életkortól fogva minden évkorban létező élők számára,

3. a minden évben előforduló halálozások számára, 4. 100 francnak 1—45 esztendőre 4%-kal leszámitolt értékére, 5. mindezen értékeknek minden életkorban előforduló halálozásokkal való sokszorozásának eredményére.

Föltéve, hogy az 55 évi életkorban 63.469 egyén köt biztosítást, akkor a biztosító arra számíthat, hogy az első évben 1375 haláleset, a másodikban 1436, a harmadikban 1497, a negyedikben 1561 stb. fog beállni; ha továbbá 100 francnak 1. 2. 3. 4. 5. stb. évre rugó 4%-kal számított értékét a számszerű évi halálozásokkal egészen a 99 évig sokszorozza, akkor eredményként az összes fizetések értékét fogja nyerni, vagyis 3,422,984·78 francot, ha már most ezen összeget elosztjuk az összes 55-ik évben élők, vagyis 63.469-el, akkor eredményként az élők mindegyike által fizetendő egyszeri díjt azaz 53·93 francot fogunk nyerni; ezen eredmény képezi a *középdíjt*, melylyel minden tag az évenkint kifizetendő összegek effectiv értékéhez, melyek minden korcsoportban esedékessé válnak, hozzájárulni tartozik. Ugyanezen számítás alapján fogjuk nyerni azon egyszeri díjt, melyet valaki fizetni tartozik, hogy élethosszig évenkint fizetendő 100 francot biztosítson. Ezen díj 1098 francot fog kitenni. Ha már most nem az egyszeri, hanem halál esetére az évenként, és az életfogytig fizetendő díjt keressük, azt úgy nyerjük, hogy azt mondjuk, hogy a halálesetre való egyszeri biztosítási díj az 55. évi korban úgy viszonylik az élethosszára terjedő járadék egyszeri díjához, ugyanazon életkorban, és annuitással fölemelve, mint x : 100. Ha már most az egyszeri biztosítási díjt, vagyis az 53·93 francot sokszorozzuk az évi 100 francnyi járadékkal, és az eredményt elosztjuk az élet hosszára vett járadék egyszeri díjával 1098 franccal, nagyobbítva egy annuitással, (mert a halálesetre való évi díj előlegesen fizettetik), akkor a halálesetre való biztosítás évekint fizetendő díját nyerjük, mely $\frac{53 \cdot 93 \times 100}{100 + 1098}$ 4·50 francot tesz ki.

Ezen díj két egyszeri középdíjnak eredménye, tehát maga is középdíj, úgy hogy Hartner-rel mondhatjuk «der Kalkül der Nettoprämie beruht auf einem einfachen Mittelkalkül» *(Das Wesen u. die Berechnung der Lebensversicherung.)*

Ha a fönti eljárás szemmeltartása mellett a bizonyos időre

I	II	III			IV	V	VI
		A	B	C			
Ages	Nombre de Vivants	Nombre des décès annuels	Valeur escomptée de 100 fr. à 4°/o	Produit des colonnes A et B	Prime annuelle et viagère constante	Prime d'assurance temporaire d'un an.	Différence en plus ou en moins des col. (4) et (5)
55	63469	1375	96·15	132,206·25	4·5026	2·0831	+ 2·4195
56	62094	1436	92·46	132,772·56	4·5026	2·2237	+ 2·2789
57	60658	1497	88·90	133,083·30	4·5026	2·3730	+ 2·1296
58	59161	1561	85·48	133,434·28	4·5026	2·5371	+ 1·9655
59	57600	1627	82·19	133,723·13	4·5026	2·7160	+ 1·7866
60	55973	1698	79·03	134,192·94	4·5026	2·9169	+ 1·5857
61	54275	1770	75·99	134,502·30	4·5026	3·1358	+ 1·3668
62	52505	1844	73·07	134,741·08	4·5026	3·3770	+ 1·1256
63	50661	1917	70·26	134,688·42	4·5026	3·6384	+ 0·8642
64	48744	1990	67·56	134,444·40	4·5026	3·9255	+ 0·5771
65	46754	2061	64·96	133,882·56	4·5026	4·2386	+ 0·2640
66	44693	2128	62·46	132,914·88	4·5026	4·5782	− 0·0756
67	42565	2191	60·06	131,591·46	4·5026	4·9494	− 0·4468
68	40374	2246	57·75	129,706·50	4·5026	5·3490	− 0·8464
69	38128	2291	55·53	127,219·23	4·5026	5·7776	− 1·2750
70	35837	2327	53·39	124,238·53	4·5026	6·2436	− 1·7410
71	33510	2351	51·34	120,700·34	4·5026	6·7460	− 2·2434
72	31159	2362	49·36	116,588·32	4·5026	7·2889	− 2·7863
73	28797	2358	47·46	111,910·68	4·5026	7·8734	− 3·3708
74	26439	2339	45·64	106,751·96	4·5026	8·5065	− 4·0039
75	24100	2303	43·88	101,055·64	4·5026	9·1885	− 4·6859
76	21797	2249	42·20	94,907·80	4·5026	9·9211	− 5·4185
77	19548	2179	40·57	88,402·03	4·5026	10·7182	− 6·2156
78	17369	2092	39·01	81,608·92	4·5026	11·5812	− 7·0786
79	15277	1987	37·51	74,532·37	4·5026	12·5066	− 8·0040
80	13290	1866	36·07	67,306·62	4·5026	13·5006	− 8·9980
81	11424	1730	34·68	59,996·40	4·5026	14·5611	−10·0585
82	9694	1582	33·35	52,759·70	4·5026	15·6917	−11·1891
83	8112	1427	32·07	45,763·89	4·5026	16·9146	−12·4120
84	6685	1268	30·83	39,092·44	4·5026	18·2383	−13·7357
85	5417	1111	29·65	32,941·15	4·5026	19·7335	−15·2309
86	4306	958	28·51	27,312·58	4·5026	21·3963	−16·8937
87	3348	811	27·41	22,229 51	4·5026	23·2918	−18·7892
88	2537	673	26·36	17,740·28	4·5026	25·5071	−21·0045
89	1864	545	25·34	13,810·30	4·5026	28·1137	−23·6111
90	1319	427	24·37	10,405·99	4·5026	31·1279	−26·6253
91	892	322	23·43	7,544·46	4·5026	34·7103	−30·2077
92	570	231	22·53	5,204·43	4·5026	38·9676	−34·4650
93	339	155	21·66	3,357·30	4·5026	43·9642	−39·4616
94	184	95	20·83	1,978·85	4·5026	49·6446	−45·1420
95	89	52	20·03	1,041·56	4·5026	56·1798	−51·6772
96	37	24	19·26	462·24	4·5026	62·3701	−57·8675
97	13	9	18·52	166·68	4·5026	66·5680	−62·0654
98	4	3	17·80	53·40	4·5026	72·1154	−67·6128
99	1	1	17·12	17·12	4·5026	96·1538	−91·6512
			Total	3,422,984·78			

VII Report de la colonne (11)	VIII Produit des colonnes (2) et (6)	IX Total ou différence des colonnes (7) et (8)	X Intér. ann. à 4 % sur colonne (9)	XI Total des colonnes (9) et (10)	XII Réserve pour 100 fr. de capital
- -	153,563	—	6,143	159,706	2·57
159,706	+ 141,506	301,212	12,048	313,260	5·17
313,260	+129,177	442,437	17,697	460,134	7·78
460,134	+116,281	576,415	23,057	599,472	10·41
599,472	+102,908	702,380	28,095	730,475	13·05
730,475	+ 88,756	819,231	32,769	852,000	15·70
852,000	+ 74,183	926,183	37,047	963,230	18·35
963,230	+ 59,100	1.022,330	40,893	1.063,223	20·99
1.063,223	+ 43,781	1.107,004	44,280	1.151,284	23·62
1.151,284	+ 28,130	1.179,414	47,177	1.226,591	26·23
1.226,591	+ 12,343	1.238,934	49,557	1.288,491	28·83
1.288,491	— 3,379	1.285,112	51,404	1.336,516	31·40
1.336,516	— 19,018	1.317,498	52,700	1.370,198	33·94
1.370,198	— 34,173	1.336,025	53,441	1.389,466	36·44
1.389,466	— 48,613	1.340,853	53,634	1.394,487	38·91
1.394,487	— 62,392	1.332,095	53,284	1.385,379	41·34
1.385,379	— 75,176	1.310,203	52,408	1.362,611	43·73
1.362,611	— 86,818	1.275,793	51,032	1.326,825	46·07
1.326,825	— 97,069	1.229,756	49,190	1.278,946	48·37
1.278,946	—105,859	1.173,087	46,923	1.220,010	50·62
1.220,010	—112,930	1.107,080	44,283	1.151,363	52·82
1.151,363	—118,107	1.033,256	41,330	1.074,586	54·97
1.074,586	—121,503	953,083	38,123	991,206	57·06
991,206	—122,948	868,258	34,730	902,988	59·10
902,988	—122,277	780,711	31,228	811,939	61·09
811,939	—119,583	692,356	27,694	720,050	63·02
720,050	—114,908	605,142	24,206	629,348	64·91
629,348	—108,467	520,881	20,835	541,716	66·77
541,716	—100,686	441,030	17,641	458,671	68·60
458,671	— 91,823	366,848	14,674	381,522	70·43
381,522	— 82,506	299,016	11,960	310,976	72·22
310,976	— 72,744	238,232	9,529	247,761	74·00
247,761	— 62,906	184,855	7,394	192,249	75·78
192,249	— 53,288	1 8,961	5,558	144,519	77·53
144,519	— 44,011	100,508	4,020	104,528	79·25
104,528	— 35,119	69,409	2,776	72,185	80·93
72,185	— 26,945	45,240	1,810	47,050	82·55
47,050	— 19,645	27,405	1,096	28,501	84·08
28,501	— 13,337	15,124	605	15,729	85·50
15,729	— 8,306	7,423	297	7,720	86·74
7,720	— 4,599	3,121	125	3,246	87·80
3,246	— 2,141	1,105	45	1,150	88·46
1,150	— 807	343	14	357	89·25
357	— 270	87	4	91	91·00
91	— 91	— 0	—	—	—

vett biztosítás díját korról-korra vizsgáljuk, párhuzamban a halálesetek évi risicójának növekedésével, azt fogjuk tapasztalni, hogy az évről-évre növekedik.

Ha másrészt az élethosszig fizetendő díjt vizsgáljuk, azt fogjuk találni, hogy az mindig egy és ugyanaz marad, és ha ezen folytonosan egyenlő nagyságban megmaradó díjt a csak bizonyos időre fizetendő díjjal párhuzamba helyezzük, azt találjuk, hogy az előbbi az első időben az utóbbinál tetemesen magasabb, később a túlhaladás kisebb, míg nemsokára a bizonyos időre fizetendő évi díj azt túlszárnyalja.

Ha továbbá az említett táblázaton folytatjuk vizsgálódásainkat, akkor azt tapasztaljuk, hogy a díjtartalék az egyes biztosításnál, ha azt isolálva tekintjük: folyton, vagyis az 55-dik évtől egészen a 99-ik évig növekedik, holott a díjtartalékot a csoportban tekintve a 70-ik évtől, mely a díjtartalék forrpontjának tekinthető, apad. De ha figyelemmel kisérjük a csak bizonyos időre kötött biztosítást, melyet absolut föltételes voltánál fogva, kevés kivétellel, mindenki sajátképi biztosításnak tekint, akkor itt is a díjtartalék képzésére akadunk. Ezen díjtartalékra, melyet némelyek amortisationalis díjnak, mások kölcsönnek neveznek, tehát úgy az élethosszig, mint a csak bizonyos időre vett biztosításnál akadunk.

Mindebből tehát a legnagyobb evidentiával folyik, hogy az évi és élethosszig tartó biztosítás díja nem egyéb középdíjnál, és hogy azon rész, melyet némelyek kölcsönnek, tőkebefektetésnek stb. neveznek, vagy jobban mondva a díjtartalék nem egyéb, mint a középdíj fölöslege az évi koczkázat fölött az első biztosítási években; egy fölösleg, mely csakhamar elenyészik, hogy a díjtartalékot egyideig a kamatok kamatja által növekedni engedje, míg ez is elenyészik, majd az élőknek, kik a díjt fizetik, kisebbedése, majd a halálesetek megszűnése folytán.

Ha a díjtartalék kölcsönt, takarékbetétet jelezne, honnét van az, hogy azt a rövid időre vett biztosításnál is feltaláljuk, melyet kevés kivétellel mindenki sajátképi biztosításnak tekint? Miért nem mondja senki, hogy a csak rövid időre vett biztosítás díjtartaléka szintén takarékpénztári betét stb., sőt ha a magyar törvény intézkedését szemügyre veszszük és azt tapasz-

taljuk, hogy annak 498. §-a a testi épség ellen vett biztosítást is életbiztosításnak tekinti, melyre a díjtartalékra vonatkozó, s a 454. s k. szakaszokban fölvett intézkedések szintén mérvadók, akkor már ez okból is tagadnunk kell a magyar törvény szempontjából, hogy az életbiztosításnál előforduló díjtartalék vagy a biztosítási díj egy része takarékpénztári jelleggel bir. A testi épség elleni biztosításnál mindazon criteriumok előfordulnak, melyek a tiszta kárbiztosítás lényegét képezik, ezt talán MALSZ-on kívül senki tagadásba nem veszi, és valamint tehát senki sem állítja, hogy a kárbiztosításnál a díj más elemmel is volna vegyítve, úgy nem lehet ezt állítani a testi épség ellen vett biztosítás díjánál sem; tekintve pedig, hogy a törvény a halálesetre vett biztosításnál is csak azon szabályokat tartja mérvadónak, melyeket a testi épség elleni biztosításra alkalmaz, már ebből is következik, hogy a magyar törvény szempontjából a halálesetre vett biztosításnál előforduló díjaknak és díjtartaléknak nem lehet más természete, mint minővel a testi épség ellen vett biztosítás díjai s az abból képződő díjtartalékok birnak. Felfogásunk szerint úgy az élethosszigra, mint a csak rövid időre vett biztosítás díjai *középdíj* természetével birnak, csakhogy az egyik esetben a biztosító a díjakat úgy számítja ki, hogy bizonyos idő alatt csak bizonyos számú haláleseteknél fogja a túlélők csoportjait fizetni, míg a másik esetben fel kell tennie, hogy a halálesetek kezdetétől a túlélők csoportjainak teljes megszünéséig folytonosan fog fizetéseket teljesíteni.

A díjtartalék értéke, melyet szeretnek kölcsönnek, takarék-betétnek, amortisatiónak nevezni, nem egyéb, mint a *középdíj* eredménye. Kezdetben magas, később gyenge, az nem egyéb az összes egy évi ideigleni biztosítások középdíjainak eredményénél.

Miután az egy évi ideigleni biztosítási díjak tiszta biztosítási díjaknak tekintetnek, annálfogva az élethosszig tartó hasonmérvű biztosítási díjak is, mint az összes egy évi ideigleni biztosítási díjak eredménye sem változtathatták meg természetüket; az élethosszig tartó biztosítási díj, mint egy valóságos biztosítási díj szülöttje, egészben és mindenben biztosítási díj marad. A biztosítási díj feleslege az első évek koczkázatai fölött

nem egyéb anticipált díjnál a jövőbeli koczkázatok fedezésére; a díj ezen részével, mely a jövendőbeli koczkázat pretiumát képezi, köteles a társulat magát terhelni, ép úgy, mint díjreportként a julius 1-én nyert évi díj felével terheli magát, ha a mérleget deczember 31-én késziti. Ugyanezen nézetnek ad kifejezést Lichtenfels *(Über einige Fragen des Brennversicherungsr.* 25. l.), ki a díjtartalékról következőkép nyilatkozik: «Die Gefahr des Sterbens steigt mit dem Alter, je älter daher ein versichertes Leben wird, desto grösser die Gefahr, dass dasselbe vorzeitig erlöschen könnte. Damit daher der Versicherer stets die seinem Risico entsprechende Leistung erhalte, müsste er jährlich steigende Prämien verlangen. Dies liebt der Verkehr nicht und man hat jährlich gleichbleibende Prämien eingeführt. Natürlich ist nun die jährliche Prämie ein mittlerer Betrag zwischen der anfänglichen niedersten Einzahlung und der am Ende der Versicherung zu zahlenden höchsten Einzahlung. Würde der Versicherer nun im Anfange die ganze Prämie am Schlusse des Jahres als verdient in Einnahme stellen und verzehren, so würde er weitershin geringere Zahlungen erhalten, als seinem Risico entspricht und Gefahr laufen seine Verbindlichkeiten nicht erfüllen zu können. Deshalb reservirt er den anfänglichen Ueberschuss der Durchschnittsprämie über die wahre Prämie und auf diese Art entsteht die Prämienreserve. Die Prämienreserve ist hier noch nicht die Ansammlung der Spareinlagen des Versicherten, sondern die Summe der für künltige Risicos geleisteten Vorauszahlungen, und dieses Verhältniss ist in dem Rückkaufswerth der Polizzen thatsächlich anerkannt.» Ugyanígy nevezi Kopf a díjtartalékot «Die Prämienreserve ist nichts anderes, als anticipirte Prämie.» És Langheinrich «Der Betrag der über das bisherige Risico hinausgezahlten Prämienantheile nebst Zinsen und Zinseszinsen». Az előadottakból könnyen magyarázható az életbiztosítási kötvény ugynevezett visszvásárlási, előlegezési értéke. A díjtartalékban a biztosító a jövőbeli koczkázatok értékét összegyüjtvén, azokra nézve a biztosítottnak kölcsönöket eszközölhet, vagy épen azokkal a kötvényt visszaválthatja.

Különben a kötvény visszavásárlási értéke a díjtartaléknál nagyobb is lehet, pl. a biztosított élet előrehaladt kora

folytán; ily esetben a biztosító a biztosítási összeg fizetésének lehetőségét oly közelfekvőnek láthatja, hogy czélszerűbbnek tartja a kötvényt nagyobb összegért beváltani, mint a díjtartalék kitesz. A kötvény visszavásárlási értékéből tehát nem igen lehet az életbiztosítás, illetve a biztosítási díjak és a díjtartalék természetére nézve következtetést vonni.

Malsz, ki az életbiztosítást oly tág értelemben veszi, mint a magyar törvény, semmikép sem birja magyarázni, mi alapon tulajdoníthat ő a testi épség ellen vett biztosításnál fizetendő díjnak vagy annak egy részének takarékpénztári jelleget, a mint ezt neki Predöhl is szemére veti (id. m. 447. l.).

Malsz továbbá a veszélyt, mely ellen a halálesetre történendő biztosítás vétetik, abban látja, hogy a biztosított a számításszerű középéletkort el nem éri; ebből az következnék, hogy a biztosító kötelezettsége megszünik, ha a biztosított ezen életkort túléli. De egészen téves Malsz azon nézete, hogy a díjtartalék már a tabelláris középélettartam idejében oly nagy mint a biztosítási összeg.

Minden biztosító társulat tarifája meggyőzhette volna az ellenkezőről.

Vegyünk pl. egy 40 éves egyént, ki 100 forintra biztosítja magát, és tegyük a kamatlábat 3½%-ra; ily egyénre nézve a halálozási táblázatban azt tapasztaljuk, hogy valószínű életkora 26 év, ámde a 66-ik évi életkorban a díjtartaléka az *Anker* szerint 52·53 forint, az *Azienda Assicuratrice* szerint 48·38 forint, a *Riunione Adriatica* szerint 47·40 forint, holott Malsz nézete szerint a díjtartaléknak ezen időben 100 forintra kellene rugni. Miután továbbá Malsz szerint is a díjtartalék a biztosítási kötvények úgynevezett mathematikai visszvásárlási és előlegezési értékét képviseli, nem érthető, mikép gondolja ő azon biztosítási díj természetét, melyet a biztosított a középélettartam elérése után fizet. Mert ha ebben is tőkeképző, rész, vagyis takarékbetét létezik, akkor a díjtartalék nagyobb lesz mint a biztosítási összeg; ha pedig ez áll, akkor mint Predöhl helyesen megjegyzi, minden biztosított bolond volna, ki az alkalmat föl nem használná, hogy a biztosítási kötvényre már életében is a biztosítási összeget vagy még nagyobb összeget kölcsön ne vegyen.

A tény az, hogy a díjtartalék a fennálló szerződési viszony tartama alatt soha sem éri el a biztosított összeg magasságát; Malsz kiindulási pontja tehát téves, és így még tévesebbek az abból vont következtetések. De kérdezzük továbbá, ha a biztosítási díj egy része illetve a díjtartalék takarékpénztári betét volna, ha a szerződés egyik része takarékszerződés, kölcsön és a többi, honnét van az, hogy az életbiztosítási szerződésnél ép úgy mint a kárbiztosításnál a *közlési* kötelezettség megsértése egy és ugyanazon következményeket, vagyis a szerződés érvényteleníthetését vonja maga után? honnét van az, hogy a biztosító sem ezen, sem más esetekben, így pl. a biztosítási díjak pontos megfizetésének elmulasztása esetén a díjtartalékot visszaadni nem tartozik? hogy egyeztethető ez össze annak takarékbetéti jellegével és azon nézettel, hogy az a biztosított tulajdonát képezi? Hogy ezen esetekben a biztosító kötelezettsége megszünik, átalánosan el van fogadva és különösen a magyar törvény az 506. §-ban világosan fentartja az életbiztosításnál is mérvadó 474. és 475. §§. intézkedéseit, az 504. és 505. §§-ban pedig szintén idevágó intézkedéseket tartalmaz. Azon íróknak, kik a szerződés és a biztosítási díj dualismusának hivei, vagy kik abban kölcsönszerződést stb. látnak, ezen kérdés sok fejtörést okozott, de azt tudtunkkal egyik sem birta megfejteni. Predöhl azon állítása, hogy a biztosító társulatok ezen joga ellenkezik az életbiztosítás lényegével, csak nem vehető megoldásnak és legfelebb csak annyit jelenthet, hogy ellenkezik annak azon természetével, melyet Predöhl és társai neki vindikálnak, de nem ellenkezik azok fölfogásával, kik abban egységes biztosítási szerződést látnak. A fennállott lipcsei birod. ker. főtörvényszék igaz, sokban iparkodott a közlési kötelezettség elmulasztásának szigorú következményeit judicatumaival enyhíteni s az angol és amerikai praxis is részben ellensúlyozza azt az által, hogy a biztosító az esetre, ha a biztosítás pár évig fennállott, azt indisputable-nak nyilvánítja, azonban ezen igyekvés és gyakorlat nem csupán az élet-, hanem a kárbiztosításnál is hasonló mérvben nyilvánul; minden körülmények között pedig a közlési kötelezettség a biztosítás lényegével olyannyira van összeforrva, hogy azt az életbiztosításból kiirtani soha sem fogják.

Mindezek után azon eredményhez kell jutnunk, hogy lehet ugyan, miszerint a takarékoskodási hajlam, hogy a tőkegyüjtés szüksége az életbiztosítási szerződés kötésének motivumát képezi, de határozottan kell tagadnunk, hogy ezen motivum mint szerződési akaratnyilvánítás manifestálná magát. Eddigelé legalább úgy az életbiztosítási társulatok statutumai és gyakorlata által képződött szokásjog mint a törvényhozások, a minden részeiben hasonló módon szerzett mint eljátszott biztosítási követelés egységességéhez ragaszkodik. (L. *Goldschmidt Z.* XXIII. 181. l.)

Az életbiztosítási szerződés, mint már említettük, a biztosítási szerződések egyik faja, és a tiszta kárbiztosítástól csak némi modificatiókat tüntet föl; legjobban kifejezi ezt a magyar törvény, midőn az életbiztosításnak külön helyt jelöl ki, a modificatiókat fölemlíti, egyebekben pedig a kárbiztosításokra vonatkozó intézkedések legnagyobb részét itt is mérvadónak mondja.

Kérdés most már, mennyiben foglalnak helyt a kárbiztosítás sarkkövetelményei, a bizonytalan esemény, a veszély, az érdek és a kár követelményei, az életbiztosításnál?

Nem akarom itt kutatni, vajon a biztosítási szerződés egyáltalán az aleatoricus szerződések közé sorozható-e, mert azon kérdés, vajon mit értünk ez utóbbi szerződés alatt, maga is oly controvers, hogy azt így per tangentem megoldani nem is lehetne; de kétségtelen mindenesetre az, hogy az életbiztosításnál is fenforog egy bizonytalan esemény, t. i. az időpont, melyben a halál ténye bekövetkezni fog.

A felek teljesítményei nem a halál mint olyanténykörülményétől vannak függővé téve, hanem a halál bekövetkezésének időpontjától.

A biztosító tudja, hogy a biztosított összeget fizetni köteles, és csak a fizetés ideje bizonytalan előtte; másrészről a biztosított is tudja, hogy a díjakat évenkint fizetni tartozik, de azt nem tudja, meddig fog tartani ezen fizetési kötelezettsége.

Az incertum quando ép úgy lehet tárgya — ha úgy lehet mondanunk — az alea-nak, mint az incertum an. Biztosítás nem a halál, mint olyan, következményei ellen, hanem csakis a korai halál következményei ellen eszközöltetik.

És ha azt halljuk hangoztatni, hogy az életbiztosításnál halál esetére a halál bizonyossága folytán koczkázatról szó nem lehet, eszünkbe jut azon szép képlet, melyet ADAN érdekes *Étude*-jében elénkbe tár.

Képzeljük, mondja ADAN, a három Párka képét, modernizált alakban. Clotho rokkáját reformálta, és golyócskákkal, melyeken az élők nevei bevésvék, telt urnát tart kezében; Lachesis nem szövi többé a fonalat, hanem a golyócskákat huzza az urnából; Atropos pedig, ki elveszté ollóját, most kikiáltja a kihuzott golyócskákon látható neveket. Tegyük föl, hogy a huzás épen akkor történik, midőn még 92.588 21 éves egyén neve van az urnában. A 17 angol társulat halálozási táblázata szerint Lachesis az első évben 680, a másodikban 683, a harmadikban 686 nevet fog az urnából kihuzni, míg 78 év leforgása alatt az összes 92.588 golyócskák huzása be lesz fejezve.

Ha már most a 92.588. élők, és később a még el nem haltak, minden évben egy közgyűlésre hivatnának egybe, hogy ezen szomorú sorshuzásnál jelen legyenek, akkor fogadni lehet, hogy több egy sápadt arczra találnánk azon perczben, midőn Lachesis a rémteljes urna után nyulna, hogy mindenki az őt fenyegető azon veszélytől volna áthatva, vajon neve az első, vagy csak a 78-ik évben fog az urnából kikerűlni. Már BUFFON mondá, hogy a magas életkor nagy nyeremény az universalis sorsjátékban.

A mi pedig a kár és az érdek követelményét illeti, megengedjük, hogy a szerződés némi modificatiót tűntet föl a tiszta kártérítési biztosítással szemben, de azért ezen modificatiók nem fosztják azt meg «de damno vitando» jellegétől.

Az újabb törvények — ide tartozik az 1874-ki XVIII. törvényczikk is — és ezek között első sorban a hollandi magáncodex 1406. czikke, világosan kimondják, hogy az érdek, melylyel valaki egy másik személy életére bír, pénzben megbecsülhető, hogy ezen érdek *in bonis* van. Számos író pedig még ezen is túl megy, és az emberi életet épen megbecsűlhetlennek tartja, és innen magyarázzák azt, hogy az életbiztosítási szerződésnél sem kettős, sem túlbiztosítás elő nem fordúl. Bármennyi igazság rejlik is ezen nézetekben, mégis az életbiztosításra alkalmazva,

némi magyarázatra szorúlnak: nem csupán a pénzbeli érdeket vallja az életbiztosítás országának, hanem az erkölcsi, az affectionális érdeket is, mely a szeretet, rokonság, barátság tiszta forrásából fakad; és főleg ezen tér az, melyben az életbiztosítás nagy civilisatoricus missióját teljesíteni hivatva van.

Innét van az, hogy ott, hol valaki saját életét egy harmadik javára biztosítja, ott már ezen térben látja mindenki az érdek fenlételét; de még ott is, hol valaki egy harmadik életére vesz biztosítást, még ott sem lehet Dalloz-zal *(Rep. de législation Nr. 319. vo. assurance)* a pénzbeli érdek fenlé telét mindig és minden körűlmények közt követelni.

Ezen nézet helyességét a modern törvényhozások legnagyobb része már is elismerte.

Mióta III. György 14-ik statutuma 1774-ben az érdek követelményét az életbiztosításnál is hangsúlyozta, azóta ezen érdekről majdnem minden törvényhozás megemlékszik, de e követelményt csak azon esetre állítja föl, ha valaki egy harmadik életére veszi a biztosítást; de még itt is több törvényhozás eláll a *pénzbeli* érdek követelményétől.

Ezt tapasztaljuk a porosz *Landrecht* II. r. 8. cz. 1971. sk. szakaszainál, a porosz tervezet 380-dik czikkénél, a drezdai javaslat 896. czikkénél. Ezen törvények ugyan még nem juttatják tisztán kifejezésre a harmadik életére vett biztosításnál a *pénzbeli* érdek nélkülözhetőségét, de már a zürichi törvénykönyv 1756-dik szakaszára vonatkozólag annak szerkesztője Bluntschli világosan mondja, hogy az érdek erkölcsi is lehet.

A belga törvény 41-dik czikke csak az esetre mond egy harmadik életére vett biztosítást semmisnek, ha kitünik, hogy szerződő félnek *épen semmi* érdeke sincsen a biztosított életén. «. . . n'avait *aucun intérêt* à l'éxistence de ce tiers.»

Ezen törvény javaslatának tárgyalásánál fölvettetett azon kérdés, mily természetű legyen a szóban forgó érdek?

Az 1863-ik évi január 6-ki ülés jegyzőkönyvének 380-dik lapja ez iránt következőleg nyilatkozik: «ezen érdek meghatározása a ténykörűlményektől függ, melyeket a biróságok minden egyes esetben fontolóra venni hivatva lesznek.» Az egyesült bizottság jelentésében továbbá azt olvassuk: «azon egy körűlmény, melyet ezen szerződésnél, hogy jogalappal bírjon,

követelni lehet, abban áll, hogy a biztosítást vevő a biztosítot
életére nézve érdekkel bírjon. Ámde szükségképi követelmény-e
hogy ezen érdek épen pénzbeli érdek legyen? azt hiszszük
hogy nem; az affectionalis érdek, pl. az, mely a családi köte
lékből ered, elégséges. Tegyük föl, — folytatja ezen jelentés —
hogy egy családapa csupán munkássága, szorgalma folytá
gyermekei egyedüli támasza; tegyük föl, hogy a gyermekek va
lamelyik rokona irántuk való ragaszkodás által vezéreltetv
apjuk életét javukra biztosítja, a szerződő fél ez esetben semn
pénzbeli érdekkel sem bír a biztosításra nézve, de egy nem
sebb indok, a családi érzelem, indítja arra, hogy áldozatok árá
is a gyermekek jövőjét biztosítsa, — vajon ezen érdek ne
volna képes a szerződést ép úgy legitimálni, mint azt valame
fenforgó pénzbeli érdek tenné?»

És a magyar törvény 499. szakasza is, midőn a harmad
beleegyezésében, mint olyanban az érdek fenforgását fe
levőnek mondja, midőn ily beleegyezés és egyéb rokonsá
viszony fenlétele nélkül, nem úgy mint a drezdai javasl
896. czikke, határozottan vagyoni érdek fenlételét követe
hanem egyszerűen az érdek követelményét hangsúlyozza, ne
tünteti-e ki ezzel, hogy az életbiztosítás nemesebb föladatán
útját egyengetni akarja?

Ha pedig mindez igaz, ha az életbiztosítás ezen irányb
sui generis-féle kártalanítási szerződés, mely nem csupán
anyagi érdeken alapszik, akkor kettős és túlbiztosítás nála e
nem fordulhat, az ily szerződésnél nem lehet a véletlen beá
tánál a kár kicsinyes kimutatását követelni. Ezen szerződés
szív érzeményeit legalább úgy vonja uralma alá, mint az
szényt; ezen szerződés megengedi, hogy a szükséges intézl
déseket megtehessük arra nézve, miszerint kedveseink az
anyagi és erkölcsi támasz elvesztéseért, melyet életbenma
dásunk esetén nekik nyujtottunk volna, egy pénzsegélyben
elemet találjanak, mely némileg képes ezen hiányt pótolni.

De különben is csak a legritkább esetekben lehet
mondani, hogy valakinek halála nem tekinthető anyagi ér
lemben veszteségnek.

Azon esetben, melyre oly előszeretettel hivatkozás t
ténik, midőn t. i. a biztosított aggságában productiv értéke

szó gazdászati értelmében nem képvisel, azt kell föltennünk, hogy annyit sem produkál, mennyivel a díjfizetéseket eszközölheti, ily esetben azonban a biztosítás úgy is megsemmisül; ha pedig családja érdekeit szívén hordva, az iránтuk való szeretet által vezéreltetve a biztosítást fentartani iparkodik, akkor ezen életet inproductiv életnek nem nevezhetjük. E tekintetben elfogadhatjuk REBOUL theoriájának álláspontját és vele elmondhatjuk: hogy nem lehet egy agg ember összbecsének csupán jelenlegi értékét szemügyre venni; ezen érték tényleg csekély, sőt elmondhatjuk, egészen elenyészett, de ezen ember összbecse képviselve van a biztosítás által, mely azt pótolja és épen a biztosítás lesz hivatva ezen ember halála után egy értéket helyreállítani, mely létezett és folyton változott.

Ezen szempontból megitélve sem meríti ki azon áramlat, mely az életbiztosítást egészben és mindenben a takarékoskodásra akarja visszavezetni, annak jelentőségét, mert az életbiztosításnak sokkal magasztosabb, sokkal nemesebb rugója van, mint a puszta takarékoskodás.

A ki egy tőkeösszeg összegyűjtésére határozza el magát, mondja BAUDRILLART, annak a jövőt kell előre látni és ezen jövőnek a jelent feláldozni, annak nemes önuralkodással kell önönmaga és vágyai fölött birni, annak folytonosan a kinálkozó élvezetek csábjainak ellent kell állni. Tőkésíteni annyit jelent, mint az életet, az asztalt, a bőséget, a jólétet, a függetlenséget, a nevelést, a méltóságot jövő nemzedékek számára előkészíteni.

Mi sem igazabb, mint az, hogy a takarékoskodás a munka és tőke szükségképi egyesítése, de a munkára, a takarékoskodásra idő kell, mely mindenkire nézve bizonytalan. Csak ha ezen igazságtól át vagyunk hatva, lehet az életbiztosítás nemes missióját egészen megérteni, egy missiót, mely a benne rejlő lemondás szelleménél fogva még magasztosabb, mint maga a takarékoskodás.

Ha már nemesnek mondható a takarékoskodás akkor, ha annak gyümölcseit magunk élvezzük, mennyivel szebb mieinknek egy tőkét biztosítani, mely csak halálunk esetén esedékes, és melyet tehát soha sem élvezhetünk.

Ne változtassunk tehát semmit a biztosítás nemes lénye-

gén; bármily szép legyen is a takarékoskodás, ne ruházzuk fel az életbiztosítást annak szerepével és mondjuk el Michel Chevalier-vel: «*az életbiztosítás az előrelátás mint nagy hatalom, egyike a leggenialisabb combinatióknak, melyekben a kölcsönösség nyilvánul, azon kölcsönösség, melyből a népjólét és a magánérdek biztosításának forrása fakad.*»

* * *

Tisztelt hallgatóim! Ezzel befejeztem mai előadásomat, és midőn becses türelmükért köszönetemet nyilvánítom, kijelentem, hogy kegyes engedelmökkel egy jövő előadásban az életbiztosítás egyes fajait, az abban előforduló személyeket és azoknak egymás közti viszonyait, továbbá azon kérdést: vajon a biztosítási összeg a biztosított hagyatékához tartozik-e és végre az *öngyilkosság* és *párbaj* jelentőségét az életbiztosításnál fogom tárgyalni.

